

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské výchovy

Křesťanská výchova

Lenka Sedláková

**Sdělování křesťanského poselství
v katechismech Věřím a Dějiny spásy**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Ludvík Dřímál, Th. D.

2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Lenka Sedláková

V Brně 15.4.2010

Děkuji panu docentu Dr. Ludvíku Dřímaloovi, Th. D., za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky, trpělivost, ochotu, věnovaný čas a povzbuzení.

Obsah

Úvod.....	6
1 Křesťanské poselství a jeho sdělování v katechezi.....	8
1.1 Kritéria sdělování křesťanského poselství.....	10
1.1.1 Kristocentrismus a tajemství Trojice.....	10
1.1.2 Dar spásy, poselství osvobození.....	11
1.1.3 Úloha církve a dějinný charakter poselství.....	12
1.1.4 Inkulturace, předávání poselství v jeho celistvosti a plnosti.....	13
1.2 Katechismus jako nástroj sdělování křesťanského poselství.....	15
2 Věřím – malý katolický katechismus.....	18
2.1 Struktura katechismu Věřím.....	18
2.1.1 První část katechismu.....	19
2.1.2 Druhá část katechismu.....	24
2.1.3 Třetí část katechismu.....	25
2.1.4 Čtvrtá část katechismu.....	25
2.1.5 Dodatek katechismu.....	27
2.2 Způsob zpracování, grafická úprava, styl.....	28
2.2.1 Ilustrace v katechismu Věřím.....	29
3 Dějiny spásy.....	36
3.1 Struktura katechismu.....	36
3.1.1 Nultá kapitola - první část.....	36
3.1.2 Nultá kapitola - druhá část.....	37
3.1.3 Kapitola první.....	37
3.1.4 Kapitola druhá.....	37
3.1.5 Kapitola třetí.....	38
3.1.6 Kapitola čtvrtá.....	38
3.1.7 Kapitola pátá.....	38
3.1.8 Kapitola šestá.....	39
3.1.9 Kapitola sedmá.....	39
3.1.10 Kapitola osmá.....	39
3.1.11 Kapitola devátá.....	40
3.1.12 Kapitola desátá.....	40
3.1.13 Kapitola jedenáctá.....	40
3.1.14 Kapitola dvanáctá.....	40
3.1.15 Kapitola třináctá.....	41
3.1.16 Kapitola čtrnáctá.....	41
3.1.17 Kapitola patnáctá.....	41
3.1.18 Kapitola šestnáctá.....	41
3.1.19 Kapitola sedmnáctá.....	42
3.1.20 Kapitola osmnáctá.....	42
3.1.21 Kapitola devatenáctá.....	42
3.1.22 Kapitola dvacátá.....	43

3.1.23 Kapitola dvacátá první.....	43
3.1.24 Kapitola dvacátá druhá.....	43
3.1.25 Kapitola dvacátá třetí.....	43
3.1.26 Kapitola dvacátá čtvrtá.....	44
3.1.27 Kapitola dvacátá pátá.....	44
3.1.28 Závěr.....	44
3.1.29 Rejstřík.....	45
3.2 Způsob zpracování, grafická úprava, styl.....	45
4 Zhodnocení katechismů.....	47
4.1 Statut katechismů.....	47
4.2 Uplatnění hlavních kritérií pro sdělování křesťanského poselství.....	48
4.3 Uplatnění hlavních zásad pro katechezi v rámci katechismů.....	52
4.4 Katechismus katolické církve a katechismy.....	54
4.5 Zohlednění dalších požadavků kladených na katechismy.....	55
Závěr.....	62
Seznam použitých pramenů a literatury.....	65
Seznam zkratk.....	67

Úvod

Křesťané jsou povoláni k tomu, aby žili své lidství na všech rovinách: ve vztahu k Bohu, sobě i ostatním lidem; nemají opomíjet ani nekonečné objevování a čerpání z pokladu víry. Součástí života člověka je hledání Boží tváře, prohlubování osobního vztahu s Bohem skrze dialog i mlčení; poznávání Boha skrze Písmo. Člověk je proměňován působením Ducha svatého, který rozvíjí jedinečnost každé osoby a povolává jej do společenství s Bohem a druhými. Úkolem katecheze je napomáhat člověku k růstu ve víře, k hlubšímu vztahu ke Kristu, jeho poznávání a následování. Součástí žití víry je i povolání k jejímu předávání, to se má dít především skrze sdílení zkušeností s Bohem a dopomáhání druhým, aby dospěli k osobnímu setkání s Bohem. Osobní zkušenosti však nejsou jediným zdrojem růstu ve víře. Je jím i čerpání z pokladu církve a z tradice. Katecheze má také napomáhat ke správnému chápání obsahu víry a odstraňovat předsudky či uvádět na pravou míru mylné interpretace, které od Boha spíše vzdalují a zasévají do srdce člověka nepokoj.

Jedním z prostředků katecheze je katechismus či různé katechetické příručky. Ty nemůžou nahradit osobní předávání křesťanského poselství, ke kterému jsou křesťané povoláni,¹ ale může být vhodným doplněním katecheze. Má být „povahy syntetické a základní, v něm jsou předkládány organickým způsobem a se zachováním „hierarchie pravd“ události a základní pravdy křesťanského tajemství.“²

Druhý vatikánský koncil přinesl nové impulzy týkající se i pastorační činnosti církve. V pokoncilním období církev začala hledat nové přístupy v oblasti katecheze. Výsledkem bylo vypracování Všeobecného katechetického direktoria v roce 1971, to pak bylo vzhledem k okolnostem a vzniku dalších významných dokumentů přepracováno ve Všeobecné direktorium pro

¹ Srov. Mk 16,15.

² VDK čl. 132.

katechizaci. Práce na něm byla dokončena v roce 1997.

Všeobecné direktorium pro katechizaci představuje základní úlohy katecheze a seznamuje se zásadami, které mají být uplatňovány v katechezi. Také přináší pravidla a kritéria pro sdělování křesťanského poselství. Zabývá se Katechismem katolické církve a dává podněty k tvorbě místních (lokálních) katechismů.

Oba katechismy vznikly v 2. polovině 20. století. Jakým způsobem sdělují křesťanské poselství? Co autoři chtějí předat? Zohledňují pokoncilní vývoj v oblasti katecheze? V této práci se budeme zabývat obsahovou analýzou katechismů Věřím a Dějiny spásy, jakým způsobem sdělují křesťanské poselství. Následně budeme zkoumat, které zásady a kritéria zmiňovaná ve Všeobecném direktoriu pro katechizaci můžeme nalézt ve zkoumaných katechismech.

První kapitola pojednává o tom, jaké úlohy má obsáhnout katecheze a jaká kritéria mají být při sdělování křesťanského poselství uplatňována.

Druhá kapitola zkoumá strukturu katechismu Věřím a popisuje obsah poselství, které katechismus čtenáři předává. V této kapitole se zabýváme také způsobem zpracování katechismu.

Třetí kapitola popisuje strukturu katechismu Dějiny spásy a seznamuje s jeho obsahem. Stejně jako v předchozí kapitole neopomíjí způsob zpracování katechismu.

Čtvrtá kapitola se věnuje hodnocení katechismů, zamýšlí se nad tím, zda naplňují nároky na ně kladené. Snaží se o srovnání a analyzování katechismů z hlediska uplatňovaných metod, zásad a kritérií.

Závěr shrnuje výsledky práce, obsahuje celkové hodnocení katechismů z katechetického hlediska, pojmenovává přednosti a úskalí těchto katechismů.

Práce je doplněna o seznam použité literatury a pramenů.

1 Křesťanské poselství a jeho sdělování v katechezi

Sdělování křesťanského poselství je úkolem všech křesťanů, ať už směrem dovnitř církve, což je úkolem katecheze, nebo mimo církev, což je úkolem evangelizace.

„Cílem katechetického vyučování je, aby se víra, když se naukou osvětlí, stala živou, uvědomělou a činnou.“³

Jak je uvedeno ve Všeobecném direktoriu pro katechizaci, patří mezi **základní úlohy katecheze** pomoci člověku Kristovo tajemství:

1. **poznávat**,
2. **slavit**,
3. **prožívat**,
4. **kontemplovat**⁴

„Další základní úlohy katecheze (jsou): **uvedení a výchova k životu ve společenství a k misii**.”⁵ (To můžeme nazvat pátou a šestou úlohou.), „Katechizovat znamená tedy určitým způsobem přivádět někoho ke zkoumání tohoto tajemství ve všech jeho rozměrech.”⁶

Obecně platí, že katecheze se týká těch, kteří již prožili první obrácení a stojí alespoň na počátku poznávání Kristova poselství. V praxi se však v našich podmínkách stává, že katecheze je nucena zastoupit evangelizaci, která jí nepředcházela, a podílet se na probouzení a podpory konverze.⁷

ad 1.) Pokud si jednotlivé úlohy stručně přiblížíme, pak co se týče prvního bodu, tj. poznání, pak k hlubšímu pochopení a přilnutí ke Kristovu tajemství napomáhá poznávání tradice, Písma a Vyznání víry, pro růst ve víře nejsou jediným zdrojem životní zkušenosti, ale je třeba se nechat také formovat

³ ChD čl. 14.

⁴ Srov. VDK čl. 85.

⁵ VDK čl. 86.

⁶ CT čl. 5.

⁷ Srov. *Katecheze jako výchova víry*, s. 31.

zkušenostmi předchozích generací a čerpat z pokladů, které uchovává a spravuje církev.

ad 2.) Ke zmiňovanému slavení pak patří výchova k liturgickému prožívání víry prostřednictvím vysvětlení významu jednotlivých svátostí, symbolů, gest, dále vedení nejen k vnějšímu jednání, ale i vnitřní spoluúčasti na liturgickém slavení, neboť „... svátostný život se ochuzuje a stává se z něho snadno bezobsažný obřad, není-li založen na hlubším pochopení významu svátostí, a katecheze se stává jen ryze intelektuální, není-li zakotvena ve svátostné praxi.“⁸

ad 3) Toto slavení, pokud má být pravdivé, nemá být oddělené od každodenního života člověka, nýbrž má být jeho vyvrcholením - tím se dostáváme ke čtvrtému bodu - prožívání. To předpokládá každodenní věrnost Bohu v denních činnostech, jejich posvěcování, žití přítomnosti v plnosti, růst ve ctnostech a rozvíjení přijatých darů – ať už přirozených, či nadpřirozených, nechat se přetvářet Boží milostí a upevňovat „vnitřního člověka“, jak říká svatý Pavel.⁹

ad 4) Co se týče kontemplace, úkolem katecheze je také uvádět do řeči duše – do modlitby, vést k osobnímu a důvěrnému dialogu s Bohem, skrze Ježíšův příklad vztahu s Otcem. Katecheze také seznamuje a přibližuje jednotlivé formy modlitby. Nemá jít však jen o vyučování teorie, ale o uvádění do praxe a vedení k osobní zkušenosti.

ad 5) Nedílnou součástí Kristova poselství je povolání k životu ve společenství církve, křesťan nemůže být individualista, který hledí jen na své duchovní uspokojení ze soukromého pěstování vztahu s Bohem. Bůh sám se

⁸ CT čl. 24.

⁹ Srov. Kol 3,11.

zjevuje jako láska, která volá a touží po odpovědi toho druhého, jedním z podstatných tajemství Božího života je sama Trojice jako společenství lásky. Ježíš povolává jednotlivé učedníky do společenství s ním a učí je, jak společně žít a růst v jednotě, lásce a službě sobě navzájem. S tím souvisí i úloha katecheze vést věřící k tomu, aby našli své místo v církvi a napomoci tomu, aby rozlišili své životní povolání.¹⁰

ad 6) Ježíš vede své učedníky také k tomu, aby netvořili jen uzavřené společenství, ale posílá je jako svědky do celého světa, k tomuto misijnímu rozměru křesťanského života má katecheze také vést.

Je třeba zdůraznit, že katecheze je sama o sobě také pouze prostředkem, který má připravovat a otevírat cestu působení Boží milosti působící v srdci člověka a napomoci člověku k odevzdávání se Slovu, aby se v něm mohlo stát tělem.¹¹

1.1 Kritéria sdělování křesťanského poselství

Zastavme se u jednotlivých kritérií pro předkládání křesťanského poselství.¹²

1.1.1 Kristocentrismus a tajemství Trojice

Kristocentrismus se dotýká katecheze v různých rovinách – je to dáno jednak tím, že Ježíš Kristus je přímo Božím slovem, které má být hlášáno. Katecheze má napomáhat s budováním vztahu s ním a jeho následováním. Dále je Kristus tím, který dává smysl lidským dějinám spásy a naplňuje je.

¹⁰ *Katecheze jako výchova víry*, s. 33.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 30.

¹² Srov. VDK čl. 97n.

Předávání poselství v sobě obsahuje kristocentrismus proto, že předává to, co nám dal Kristus – nejde o lidskou ideologii, je důležité předávat pravdu, která v něm byla zjevena.

„Evangelia, než byla sepsána, byla již výrazem ústního vyučování předávaného křesťanským obcím, rovněž – více či méně – vykazují zřetelnou katechetickou strukturu. Což se líčení svatého Matouše nenazývá evangeliem katechety a Markovo evangeliem katechumena?“¹³

Ježíš svým životem, skutky i slovy stále poukazuje a přivádí do společenství Trojice. Ježíš – vtělené Boží slovo, je “Slovo Otcovo, které mluví ke světu skrze svého Ducha.”¹⁴ Poukazuje mimo jiné na Otcovu lásku a na Ducha svatého, který povolává a uschopňuje ke službě. Proto i katecheze má být trinitárně kristocentrická, neboť tajemství Trojice tvoří základ vyznání víry a je podstatou křesťanského poselství. Úkolem katecheze je také seznamovat s Božími skutky, protože z nich můžeme více poznávat Boha i dynamiku vnitřního života Trojice a to zase zpětně osvětluje smysl Božích skutků. Vnitřní společenství Trojice odkazuje na důležitost a nezcizitelnost lidské svobody a význam lidského společenství.

1.1.2 Dar spásy, poselství osvobození

Obsahem radostné zvěsti je uvádění do aktivní lásky Boha vůči lidem, zjevování Boží přítomnosti a působení, osvobození a naplnění lidského života. “Ježíš totiž hlásal Boží království: nový a konečný Boží zásah s přetvářející mocí stejně tak velikou, ba i vyšší než ta, kterou uplatnil při stvoření světa.”¹⁵ Dále je důležité zdůraznit i význam pokání a odpuštění, i osobní zodpovědnosti a Boží spravedlnosti. Boží království již začalo zde na zemi skrze a v Ježíši a bude dovršeno při druhém příchodu Ježíše. Boží království jako událost, čin, ne místo (souvislost času a prostoru).

¹³ CT čl. 11b.

¹⁴ VDK čl. 99.

¹⁵ Tamtéž, čl. 101.

Církev – stejně jako Ježíš – má reflektovat vše, co se staví proti Božímu království – např. sociální nespravedlnost, bolest atd. A nejen reflektovat, ale i zasahovat. Náboženský pohled na člověka má být takový, že zahrnuje všechny složky člověka a jeho život v celistvosti. Katecheze má zjevovat to, co přinesl Ježíš – že Bůh je Bohem s námi, není vzdálený a anonymní, že jde o vztah, který je oboustranný a je třeba jej budovat a růst v něm.

Katecheze nesmí opomenout témata jako jsou: přijetí za Boží děti, vítěství nad smrtí, osobní zodpovědnost za své skutky, formování svědomí, vedení k obrácení, pokání, víře v evangelium, dále poukazování na Boží království, které se uskutečňuje v Ježíši a v něm bude završeno, také důležitost společenství církve, jakožto místa, kde se počíná uskutečňovat Boží království. Má ukazovat univerzálnost církve, rozličnost – respekt vůči různým kulturám a národům, dále smysl dějin lidstva, milost a hřích, dějiny ve fázi putování a očekávání jejich proměnění – víru, že dojdou očištění a naplnění. Církev má především hlásat Boží království, ne se jen zaměřovat na dílčí složky lidského života a společnosti.

S poselstvím osvobození souvisí i křesťanská sociální morálka, jenž v sobě zahrnuje ohled a obrácení se k chudým ve všech podobách a úsilí o spravedlnost dle míry možností každého jednotlivce.

1.1.3 Úloha církve a dějinný charakter poselství

Katecheze má církevní charakter, protože předává evangelium, které v sobě nese dědictví, poselství a zkušenosti těch, kteří jej přijali před námi, evangelní zvěst byla zaseta do srdcí, aby se Slovo stávalo Tělem, předává nejen ono poselství, zkušenosti, ale i to, jak jej “chápe, slaví, žije a mnohotvárnými způsoby sděluje”.¹⁶ Přes pestrost lidí, kteří tvoří církev po celém světě, je zachována jedna víra, křest, vyznání víry, víra v jednoho Boha. Člověk je uváděn do společenství církve putující i vítězné, které není omezeno prostorem ani časem.

¹⁶ VDK čl. 105.

Jak zachovat dějinný charakter evangelního poselství? Tím, že bude vyučovat biblickou, naukovou a mystagogickou katechezí – má pomáhat poznávat Boží skutky v dějinách spásy skrze Starý i Nový zákon, dějiny církve, má napomáhat číst znamení času a doby, ve společenství církve se podílet na zpřítomňování Ježíšova velikonočního tajemství. Také má pomáhat vidět věci ne tak, jak se jeví, ale jaké jsou a vést člověka od chápání znamení, slov, gest k podstatě, tajemství. Od viditelného k neviditelnému. Od chápání Ježíše jako židovského rabiho k vyznání Ježíše jako Mesiáše.

1.1.4 Inkulturace, předávání poselství v jeho celistvosti a plnosti

Bůh sám v průběhu dějin stále vstupuje do vztahu s člověkem v určitém čase a na určitém místě. Dokonce přijímá lidskou přirozenost a žije v určité kultuře, v konkrétním čase. Dává vzor v tom, jak se přizpůsobuje lidskému myšlení, jak nevypověditelné odívá do slov, aby se lidé měli možnost přiblížit k Božímu tajemství. I evangelní zvěst, jejímž hlásáním je Boží lid pověřen, se musí včleňovat do různých kultur. Je potřeba objevovat bohatství ducha v těch kterých kulturách, včleňovat do nich evangelní zvěst, přijímat dobré, ale nepřizpůsobovat se tomu, co je s ní v rozporu. Má posilovat dobré, ozdravovat a proměňovat to, co není v souladu s Božím královstvím, dále posilovat jednotu s univerzální církví. Místní katechismy mají „odpovídat požadavkům vycházejícím z rozdílných kultur tím, že budou představovat evangelium ve vztahu k vnuknutím, otázkám a problémům, které se v těchto kulturách objevují.“¹⁷ S tím souvisí i vhodná volba jazyka, symbolů a hodnot té kultury, v níž očekávaný adresát katecheze žije.¹⁸

S požadavkem inkulturace evangelia souvisí další aspekt, a to předávat evangelium v jeho plnosti a celistvosti, ani nezkrácené, ani pouze vybrané části, ani rozšířené. Sám Ježíš říká, že nám předal vše, co slyšel od svého

¹⁷ VDK čl. 110.

¹⁸ Srov. tamtéž.

Otce¹⁹, stejně tak se má dít při předávání evangelia. Na jednu stranu je potřeba zachovat celistvost a autentičnost evangelia, na stranu druhou je třeba vnímat katechizovaného a brát si příklad z Boží pedagogiky. To se obvykle děje tak, že „katecheze vychází z jednoduchého vyložení celistvé struktury křesťanského poselství a rozvádí ho způsobem přiměřeným schopnostem příjemců. Aniž by se omezovala na tento počáteční výklad, bude katecheze postupně předkládat poselství pokaždé šířeji a jasněji, podle schopností katechizovaného a vlastního charakteru katecheze. Tyto dvě úrovně celistvého vyložení poselství jsou nazývány „intenzivní celistvost“ a „extenzivní celistvost“.“²⁰ „Kritérium autentičnosti je vnitřně spojeno s kritériem inkulturace, neboť ta má úlohu „přetlumočit“ to podstatné z poselství do výrazových prostředků určité kultury.“²¹ Je potřeba dodržet „kritérium evangelního postoje „misijní otevřenosti pro celkovou spásu světa“. I když se vyhýbá každé ztrnulé uzavřenosti, musí inkulturace umět spojovat přijímání opravdu lidských a náboženských hodnot s misijním úsilím hlásat celou pravdu evangelia, aniž by upadla do laciných přizpůsobení, jež by vedla k oslabení evangelia a sekularizaci církve. Evangelní hodnověrnost vylučuje oba tyto postoje, které se staví proti pravému významu misie.“²²

1.1.5 Organicky uspořádané poselství dle hierarchie pravd

Poselství tvoří celek, který je tvořen jednotlivými pravdami, která vzájemně souvisí, jedny vycházejí z druhých, základem je tajemství Nejsvětější Trojice z hlediska kristocentrického, z něj vycházejí ostatní. Hierarchii pravd tvoří: dějiny spásy, apoštolské vyznání víry, svátosti ve středu s eucharistií, ke které se ostatní svátosti upínají a z ní vycházejí, dále přikázání milovat Boha a bližního, v neposlední řadě pak modlitba Otče náš, která vede

¹⁹ Srov. J 15,15.

²⁰ VDK čl. 112.

²¹ Tamtéž.

²² VDK čl. 113.

a učí důvěrnému vztahu s Bohem.²³

1.2 Katechismus jako nástroj sdělování křesťanského poselství

Katechismus je prostředkem, který má napomáhat katechezi. Katechetická díla „mají být opravdu spojeny s konkrétním životem těch lidí, na něž se obracejí, mají brát ohled na jejich palčivé problémy, otázky, zápasy a naděje, mají se snažit mluvit řečí srozumitelnou současným lidem, mají usilovat o výklad celého poselství Krista a jeho církve, nic nezanedbávat, ani nezkreslovat, nýbrž předkládat látku tak, aby se zdůraznilo, co je základní a podstatné, jejich cílem má být vyvolat v těch, jimž jsou určeny, hlubší poznání Kristových tajemství za účelem upřímného vnitřního obrácení a života stále více odpovídajícího Boží vůli.“²⁴

Druhý vatikánský koncil zavedl příčinu k novému pohledu na katechezi, která vedla mj. až k vypracování Všeobecného katechetického direktoria a posléze i ke vzniku Katechismu katolické církve. Ten „mocí apoštolské autority podává normativní souhrn katolické víry“²⁵ a má sloužit jako „opěrný bod pro autentický výklad obsahu víry“.²⁶ V souvislosti s ním vyplynul úkol pro katechezi a místní biskupské konference „vypracovat místní katechismy, jež budou odpovídat požadavkům vycházejícím z rozdílných kultur tím, že budou představovat evangelium ve vztahu k vnuknutím, otázkám a problémům, které se v těchto kulturách objevují.“²⁷

Rozlišujeme místní katechismy oficiální a neoficiální.²⁸ Oficiální místní katechismus musí být schválen místním biskupem či biskupskou konferencí, musí být předem schválený Apoštolským stolcem, musí být ve shodě

²³ Srov. VDK čl. 114-115.

²⁴ CT čl. 49.

²⁵ VDK čl. 120.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ VDK čl. 110.

²⁸ Srov. VDK čl. 131, vysvětlivka 444.

s Katechismem katolické církve a řídit se Všeobecným direktoriem pro katechizaci.²⁹ Při tvorbě místních katechismů je kladen velký důraz na inkulturaci. „V tomto smyslu je vhodné rozlišovat mezi katechismem, který přizpůsobuje křesťanské poselství různým věkovým stupňům, situacím a kulturám a tím, který je jenom syntézou Katechismu katolické církve jako nástrojem k uvedení do studia tohoto katechismu. Jsou to dva různé druhy zpracování.“³⁰ V souvislosti s tématem naší analýzy katechismů je důležité vyjádření Kongregace pro klérus: „Souhrnná díla týkající se Katechismu katolické církve mohou být mylně chápána jako náhrada za místní katechismy a dokonce mohou ve skutečnosti zbavovat odvahy k jejich přípravě, ačkoliv v nich chybí přizpůsobování zvláštním situacím příjemců, která katechizace vyžaduje.“³¹

Katechismus hrál významnou roli v období ohraničeném na jedné straně Tridentským koncilem a na druhé straně Druhým vatikánským koncilem (tzn. v letech 1563-1962), toto období někteří nazývají epochou katechismu.³² Metodou převážně užívanou při práci s katechismem bylo učení se nazpaměť, nejčastěji formou otázka - odpověď. V dnešní době - zvláště vlivem 2.vatikánského koncilu - se kladou na katechezi větší nároky, jak je zřejmé z úvodního citátu. Katechismus má ukázat, jakým způsobem člověk může žít víru v každodenním životě, proč je víra nosná a jakým způsobem je Bůh s námi. Katechismus je dnes jedním z mnoha nástrojů sdělování křesťanského poselství v procesu katecheze.³³ Nestojí v jejím popředí, avšak „představuje-li vhodný a seriózní projev inkulturace obsahu víry vzhledem k některé aktuální (zpravidla lokální) kultuře, zohledňuje-li pedagogicko-psychologické požadavky a zákonitosti autentické komunikace obsahu víry, může k účinnosti

²⁹ Srov. CT čl. 50.

³⁰ VDK čl. 135.

³¹ Kongregace pro klérus, Orientamenti circa le „opere di sintesi“ del Catechismo della Chiesa cattolica, Premesse 4. In: VDK čl. 135.

³² Srov. *Katechetika*, s. 42.

³³ Srov. *Katechetika*, s. 188.

katecheze přispívat.“³⁴

³⁴ *Katechetika*, s. 188.

2 *Věřím – malý katolický katechismus*

Tento katechismus získal aprobaci od Kongregace pro klérus dne 15. srpna 2002, jeho český překlad byl schválen toutéž kongregací ve Vatikánu dne 14. září 2007. Vydalo jej mezinárodní katolické pomocné dílo Kirche in Not (Ostpriesterhilfe), jehož zakladatelem byl P. Werenfried van Straaten, který zemřel ve věku 90ti let v roce 2003. Organizace Kirche in Not působí ve světě již 63 let. Katechismus vydává s cílem jeho hojného rozšíření v mnoha zemích a různých jazycích.³⁵

2.1 Struktura katechismu *Věřím*

Nejprve ve stručnosti nastíníme celkovou strukturu analyzovaného díla. Katechismus se skládá ze čtyř oddílů, stejné členění nalézáme u všeobecného Katechismu katolické církve, zkoumaný katechismus z něj vychází a na něj odkazuje.

Nejobsáhlejší je první část, která tvoří více než polovinu katechismu. Podle ní byl také katechismus nazván, vychází totiž z apoštolského vyznání víry. Druhá část se věnuje liturgickému prožívání víry skrze svátosti. Třetí část pojednává o tom, k čemu je člověk povolán a jak prostřednictvím Boží milosti roste v tomto povolání, také rozebírá jednotlivá přikázání Desatera. Čtvrtá část je věnována křesťanské modlitbě. Na závěr katechismu je zařazen Dodatek, který obsahuje stručný přehled textů základních modliteb, vyjmenovává přikázání, svátosti, hlavní hříchy, ctnosti, dary Ducha svatého.

Každá podkapitola v sobě obsahuje část, kde jsou stručně vysvětleny nové, tučně zvýrazněné pojmy.

³⁵ Srov. *Věřím*, s. 1.

2.1.1 První část katechismu

Katechismus začíná apoštolským vyznáním víry, za ním následuje první část katechismu, která je rozčleněna podle tohoto vyznání do čtrnácti kapitol, ty jsou děleny na jednotlivé podkapitoly. První část katechismu je nejobsáhlejší.

První kapitola katechismu pojednává o víře v Boha, Otce všemohoucího.³⁶ Úvod ke kapitole začíná citací z Písma o povolání hlásat evangelium, svěřené apoštolům a církvi. Obsahem tohoto hlásání má být to, co je obsaženo ve vyznání víry. Nestačí však pouze znát text vyznání, ale také jej pochopit a vnitřně s ním souhlasit. V následujícím textu autorka poukazuje na rozměr lidství, identitu člověka, zakotvenost ve vztazích, zmiňuje mohutnosti člověka, jeho schopnost tvořit, objevovat, milovat, konat dobro či zlo. Avšak nic ze stvořeného nemůže naplnit nejhlubší touhu člověka, a tou je touha po Bohu, neboť pro vztah s ním je člověk stvořen. Jelikož původcem člověka je Bůh, člověk sobě samému nejlépe porozumí skrze něj.³⁷

Pokračuje tím, jak se Bůh dává v průběhu dějin poznávat³⁸ a jak odhaluje tajemství své vůle. Vede k Bibli, kde je psáno, jak si Bůh postupně připravuje člověka a lid od uzavření smlouvy až k přijetí Ježíše Krista jako Božího Syna.

Následuje část věnovaná Novému zákonu,³⁹ jeho popisu a členění. Poté rozebírá akt víry, vysvětluje její osobní i společenský rozměr a také to, že víra má dvě stránky – jednak je to dar Boží milosti a také otázka osobního rozhodnutí a odpovědi na Boží milost.⁴⁰

Text líčí Boží velikost⁴¹ a nepostižitelnost, avšak nezapomíná současně zdůraznit, že je také plný lásky a milosrdenství. Upozorňuje na to, že Boží moudrost je jiná, než lidská. I když se zdá, že zlo vítězí, je důležitá stálá důvěra

³⁶ Srov. *Věřím*, s. 9.

³⁷ Srov. tamtéž, s. 9-10.

³⁸ Srov. tamtéž, s. 11.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 14.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 16-17.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 17.

Bohu navzdory všem zápasům a těžkostem. Bůh není schopen zla. V druhé části podkapitoly se autorka zabývá zbývajícimi osobami Trojice a vztahem všech tří Osob.

Druhá kapitola katechismu se věnuje Bohu Stvořiteli. Zmiňuje otázky, které si lidé kladou, po počátku světa, přírodnímu řádu, původu zla. Odpověď můžeme nalézt ve „zprávě o počátku“.⁴² Konstatuje, že Bůh byl před vším stvořením, dal všemu vzniknout z ničeho, stále se o stvoření stará.⁴³ Vysvětluje, co znamená, že je člověk stvořen k Božímu obrazu a jaké je jeho povolání. Text se věnuje otázce dobra a zla;⁴⁴ existenci andělů; s prvním pokušením lidí a zneužitím svobodné vůle. Text uvádí do tématiky dědičného hříchu a jeho důsledků.⁴⁵ Dále následuje zdůraznění Boží lásky a jeho plánu záchrany skrze Ježíše.

Kapitola třetí začíná dobou, kdy Ježíš začíná veřejně působit, je zde nastíněn stručný popis jeho činnosti a poselství – přiblížení Otcovy lásky a touha po odpovědi člověka na tuto lásku a v neposlední řadě záchrana člověka. Zmiňuje očekávání židovského národa, který touží po zaslíbeném Mesiáši. Následuje křesťanské vyznání víry, že Ježíš je oním zaslíbeným Mesiášem. Mezi specifické rysy Ježíšova jednání patří poznání Boží vůle, niterné spojení s ním, Ježíšovo jednání s ostatními lidmi, odpouštění hříchů. Nastihuje otázky po původu Ježíše (nejen) u jeho současníků. Autorka dále vysvětluje chápání Krista jako Pána.

Kapitola čtvrtá⁴⁶ rozebírá tajemství Kristova vtělení na základě svědectví Bible. Událost Ježíšova narození je zasazena do duchovního

⁴² *Věřím*, s. 20

⁴³ Srov. tamtéž, s. 21

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 23

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 24-25

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 35

kontextu Božího plánu. Autorka převypráví události z Mariina života odehrávajícího se po boku Ježíše. Dále přibližuje, jak církev vnímá úlohu Marie v průběhu staletí.⁴⁷

Kapitola pátá připomíná biblické pasáže, které líčí Ježíšovy předpovědi svého utrpení a vzkříšení. Zamýšlí nad smyslem Ježíšova utrpení v plánu spásy.⁴⁸ Autorka seznamujeme s různými skupinami Ježíšových současníků a s tím, jaké jeho působení vyvolávalo reakce. I když Ježíš působí jen dobro, přesto se našli lidé, kteří nebyli ochotni uvěřit a přijmout ho, místo toho začali usilovat o jeho smrt. V této kapitole jsou také líčeny následující události velikonoční, jež vyvrcholily ukřižováním Krista. V textu dále je zmíněno, jak se velikonoční události odrážejí v liturgickém slavení církve.

Kapitola šestá se věnuje událostem, které následovaly po ukřižování. Od „sestoupení do pekel“⁴⁹ po setkání žen, Marie Magdalské i učedníků se zmrtvýchvstalým Ježíšem. Vypráví i o tom, jak v nich opětovné setkání s Ním probudilo touhu tuto radostnou zvěst oznámit i dalším lidem. Zdůrazněn je fakt oslaveného těla Ježíše a povolání získávat další učedníky.⁵⁰ Následně vyjmenovává obsah víry, který z těchto událostí plyne.

Obsahem sedmé kapitoly je téma nanebevstoupení.⁵¹ Autorka se dále snaží přiblížit Ježíšovu tajemnou přítomnost, která se liší od té, kdy jako člověk žil na zemi. Cituje Ježíšova slova „na rozloučenou“ a zmiňuje očekávání církve, že na konci věků Pán přijde ve slávě.⁵² Nesnaží se o specifikování nebe, neboť to ani není možné, ale povzbuzuje k důvěře, že Pán naplní slova o tom, že nám připraví místo.

⁴⁷ Srov. *Věřím*, s. 40-41.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 44-45.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 55.

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 58-59.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 63.

⁵² Srov. tamtéž, s. 65.

Kapitola osmá vysvětluje obsah víry projevující se očekáváním naplnění Božího království. Zmiňuje také mylnou naději prvních učedníků, že Ježíšův druhý příchod se uskuteční ještě za jejich života. Konstatuje, že je potřeba neupadnout do stereotypu, nýbrž udržovat duchovní bdělost. Pro církev každoročně slaví advent, který je dobou očekávání Ježíšova příchodu. Autorka při vysvětlování pojmu Druhého příchodu varuje před upnutím se k nějakému konkrétnímu datu konce světa, ke kterému někteří jednotlivci či skupiny svádí.⁵³ Neopomíjí ani téma soudu. Soud bude spočívat v završení vítěství dobra nad zlem a odhalení toho, co je skryto v lidských srdcích, následně pak v odplatě za míru lásky, kterou člověk přijímá a dává pak druhým. „Odmítáním milosti v nynějším životě se každý již sám odsuzuje - dostane odplatu podle svých skutků a může se odsoudit i k věčné záhubě, jestliže odmítne Ducha lásky.“⁵⁴

V kapitole deváté je přiblížen Duch svatý jako osoba Trojice a pramen života.⁵⁵ Je označen jako ten, který je „moudrostí“, o které se zmiňuje Starý zákon, je tím, kdo spočívá na těch, kteří se mu svobodně odevzdávají a vybavuje jej všemi potřebnými dary ke službě, kterou jsou od Boha pověřeni. Je tím, kdo inspiroval svatopisce. Je spojen s Kristem, který je plný ducha. Je přislíben všem, kteří mu otevrou své srdce.⁵⁶ Text je psán v trinitárním duchu, Ježíš odkazuje k Duchu svatému, Duch svatý odhaluje Boží synovství a přivádí do vztahu s Otcem. Je také tím, kdo přivádí do společenství církve a kdo ji oživuje. Je tím, kdo odhaluje Boží tajemství a přibližuje Boží slovo.⁵⁷

Desátá kapitola⁵⁸ se věnuje tématu církve. Je tu řečeno jaký má

⁵³ Srov. *Věřím*, s. 68.

⁵⁴ KKC čl. 679.

⁵⁵ Srov. *Věřím*, s. 71.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 73-74.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 75-76.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 77-94.

charakter, poslání; kdo ji tvoří; jak vzniká. Autorka událost, která je v Písmu popsána takto: „všichni byli naplněni Duchem svatým a začali ve vytržení mluvit jinými jazyky“⁵⁹ vykládá ne jako projev Ducha, nýbrž na přirozené rovině vzájemného porozumění: „Lidé, ve kterých žije Ježíšův Duch, mohou si navzájem rozumět, i když nemluví tímtež jazykem. Už si nejsou navzájem cizinci, bez ohledu na to, k jaké národnosti či rase patří.“⁶⁰ Tím se poněkud vzdaluje správnému výkladu.

Podkapitola 10.2 je členěna podle nadpisu na čtyři části, každá z nich probírá jednu z charakteristik církve: je jedna, svatá, všeobecná, apoštolská. Autorka zmiňuje různost a pestrost v rámci církve a zdůrazňuje potřebnost jednoty. Tu zdůvodňuje odkazem na verš Ef 4,5-6: „jeden je Pán, jedna víra, jeden křest, jeden Bůh a Otec všech, který je nade všemi, skrze všechny působí a je ve všech.“ Jen konstatuje, že „je smutné“, když se někdo kvůli prosazování svého názoru odloučí od církve, nebo když je někdo exkomunikován. Také zmiňuje ekumenismus a potřebu modlitby „za odpuštění hříchů svých i ostatních.“⁶¹

V další části se zabývá církevní hierarchií a původem vzniku jednotlivých služeb v církvi. Chybí však konkrétní údaje či časové zařazení vzniku jednotlivých úřadů. V textu nalezneme přiblížení poslání každého křesťana a jeho podíl na úřadě kněžském, prorockém a královském.⁶² Přibližuje život zasvěcený Bohu.⁶³

V kapitole jedenácté⁶⁴ se probírá vše, co se týká života ve společenství, jeho význam a povolání všech ke vzájemné službě, lásce, posvěcování života.

⁵⁹ Sk 2,4.

⁶⁰ *Věřím*, s. 78.

⁶¹ Tamtéž, s. 82.

⁶² Tamtéž, s. 90-92..

⁶³ Tamtéž, s. 93.

⁶⁴ Tamtéž, s. 95-98.

V kapitole dvanácté⁶⁵ se autorka věnuje tématu odpuštění hříchů. S tím souvisí i téma svátosti smíření. Rozebírá její původ a biblické zakotvení. Neopomíjí ani téma křtu na odpuštění hříchů. Nastiňuje důvody, proč je potřeba této Boží milosti odpouštění hříchů i po křtu - čili potřeba svátosti smíření. Ukazuje význam a potřebu odpuštění i v každodenním životě ve vztacích s ostatními lidmi.

V úvodu třinácté kapitoly⁶⁶ je řečeno, že víra ve vzkříšení není únikem ani lacinou útěchou, naopak představuje naději. Text staví na biblických citacích týkajících se daného tématu. Dotýká se otázky budoucího oslaveného těla. Citace z Katechismu katolické církve⁶⁷ mluví o opětovném spojení duše a těla, která smrtí jsou rozdělena. Dále je tu zmíněn význam eucharistie a to, že „je závdavkem věčného života“.⁶⁸ Na konec autorka mluví o důstojnosti lidského těla a snaží se nastínit to, co můžeme očekávat po smrti.

Kapitola čtrnáctá vysvětluje význam zakončení vyznání víry slovem amen.⁶⁹

2.1.2 Druhá část katechismu

Tato část katechismu *Věřím* se věnuje svátostem. Tvoří ji patnáctá kapitola, jejíž podkapitoly rozebírají postupně jednotlivé svátosti. Týká se úvodu do liturgického slavení jednotlivých svátostí.

V úvodu této kapitoly je opět převyprávěna událost Letnic⁷⁰ a to, jak církev rostla skrze hlásání apoštolů. Ta, kterou si Bůh povolal k životu - církev, se stává pramenem, první svátostí skrze něhož proudí ostatní svátosti - „Církev

⁶⁵ *Věřím*, s. 99-104.

⁶⁶ Tamtéž, s. 105-113.

⁶⁷ Srov. KKC čl. 997.

⁶⁸ *Věřím*, s. 108.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 114-115.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 119.

sama je znamením lásky a blízkosti skrytého Boha, je skutečně prostřednicí jeho zachraňující lásky.⁷¹

Text věnovaný konkrétní svátosti obsahuje přiblížení příslušného biblického odkazu, týkajícího se dané svátosti; dále charakterizuje tuto svátost; seznamuje s podmínkami, jaké musí splňovat adresát i udělovatel svátosti; sděluje, co svátost působí na duchovní rovině.

2.1.3 Třetí část katechismu

Tuto část tvoří šestnáctá⁷² kapitola. Ta se věnuje tématům důstojnosti lidské osoby,⁷³ rozebírá dar svobody⁷⁴ a s tím spojené odpovědnosti; připomíná význam mravní výchovy.⁷⁵ Následuje uvedení Ježíšových blahoslavenství a význam zachovávání přikázání. Autorka se věnuje rozboru Desatera a tomu, co je pravým naplněním Zákona - láska k Bohu, sobě i bližnímu.

Text obsahuje vysvětlení pojmu „ctnost“, jakým způsobem člověk může přijímat Boží milost a jaké jsou božské ctnosti. Nejsou tu však jmenovitě zmíněny základní lidské ctnosti. Dále jsou tu jmenovány dary Ducha svatého, ale není tu vysvětlen jejich obsah. Poté následuje výčet plodů Ducha svatého. Závěr poukazuje na konečný cíl našeho snažení, a tím je „patření na Boží blaženost“.⁷⁶

2.1.4 Čtvrtá část katechismu

Je složena ze sedmnácté a osmnácté kapitoly. Je věnována významu modlitby, nejprve teoretickému, obecnému úvodu a poté analýze modlitby Páně.

⁷¹ Srov. *Věřím*, s. 119.

⁷² Tamtéž, s. 147-169.

⁷³ Srov. tamtéž, s. 147.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 148.

⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 149.

⁷⁶ Tamtéž, s. 168.

Sedmnáctá kapitola nejprve pojednává o modlitbě ve Starém zákoně⁷⁷ Bůh bývá tím, kdo oslovuje člověka jako první. Autorka se věnuje stručné charakteristice žalmů.

Další podkapitola vyjmenovává různá místa Písma, která zmiňují Ježíšovu modlitbu a její charakter. Úvodní citaci z Katechismu katolické církve je možné vzít jako pobídku si tato místa vyhledat a pak „nazírat, jak se (Ježíš) modlí, pak naslouchat, jak nás učí modlit se, abychom nakonec poznali, jak vyslýchá naši modlitbu.“⁷⁸

Autorka uvádí důvody, proč je třeba pěstovat modlitbu a vztah s Bohem,⁷⁹ dále jakým způsobem a kde je možné (o samotě, v rodině, ve společenství), co pravidelná modlitba působí. Odkazuje také na vyprošování si přímlyvy svatých a zvláště Panny Marie.

V následujícím textu jsou vyjmenovány a velmi stručně charakterizovány jednotlivé způsoby modlitby: klanění, chvála, prosby, přímlyvná modlitba, díkůčinění. Dále jsou vyjmenovány formy modlitby: ústní modlitba, rozjímání, vnitřní modlitba, slavení eucharistie.⁸⁰

Kapitola osmnáctá⁸¹ je věnována modlitbě Páně. V úvodu kapitoly je odkaz na situaci v Písmu, kdy Ježíš učí své učedníky této modlitbě. V následujících podkapitolách jsou ve stručnosti rozebírány jednotlivé části modlitby Otčenáš.

Nejprve nás Ježíš uvádí do vztahu s Otcem a zaměřuje náš pohled k cíli našeho putování - do přebývání v Boží přítomnosti. Autorka v kontextu této věty z modlitby připomíná i začlenění do Boží rodiny.

⁷⁷ *Věřím*, s. 173.

⁷⁸ KKC čl. 2598.

⁷⁹ Srov. *Věřím*, s. 175.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 177-178.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 179-190.

Následuje vysvětlení významu posvěcování, obnáší oslavu Boží; posvěcování toho, co žijeme; vyvyšování Boha nad cokoliv jiného; autorka připojuje ctění jména bližního i svého.⁸²

Autorka poté vysvětluje pojem Božího království, jeho židovské a křesťanské chápání.

Následuje pasáž zamýšlející se nad tím, co je a není Boží vůle.

V další prosbě Bohu svěřujeme všechny své potřeby týkající se těla i duše, i to, co potřebujeme k životu, a každodenně obnovujeme svou důvěru vůči Bohu.

Text následně zdůvodňuje,⁸³ proč člověk má Boha prosit za odpuštění, poté poukazuje na nárok nejprve odpustit těm, kteří se provinili proti nám. To kvůli tomu, aby člověk nepřistupoval k Bohu se zlobou v srdci, jednak tím sám působí zlo druhému i sobě a také uzavírá své srdce před působením Boží milosti.

K další prosbě text říká, že se týká věrnosti Bohu a toho, jak dobře používat svobodnou vůli. Skrze modlitbu prosíme o ochranu, upevnění ve věrnosti v lásce a posilu v době pokušení. Autorka zdůrazňuje i význam jednoty a společenství pro odolávání pokušení.⁸⁴

Následně je tu vysvětleno pojetí zla a Zlého a zdůrazněna Boží svrchovanost.

Kapitola je zakončena zmínkou o tom, že podstatou modlitby nejsou jen prosby, ale že vztah s Bohem a zakoušení jeho lásky nás má vést k chvále a díkůčinění.⁸⁵

2.1.5 Dodatek katechismu

Dodatek je rozdělen na 6 částí, první část obsahuje texty základních modliteb, některé jsou uvedeny i v latinské verzi, druhá část vyjmenovává

⁸² Srov. *Věřím*, s. 179.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 186.

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 188.

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 190.

příkázání, třetí část svátosti, čtvrtá hlavní hříchy, pátá část pojednává o ctnostech a darech Ducha svatého a poslední, šestá část, vyjmenovává „čtyři poslední věci“.⁸⁶

2.2 Způsob zpracování, grafická úprava, styl

Co se týče způsobu zpracování, na začátku jsou zveřejněny dekrety Kongregace pro klérus, které zdůvodňují oprávněnost, schválení a cíl katechismu *Věřím*, dále následuje text Vyznání víry, poté bez úvodu začíná přímo výklad tohoto vyznání. Katechismus je rozčleněn do jednotlivých kapitol, ty se dále dělí na několik podkapitol.

Každá podkapitola se sestává ze samotného textu věnovaného danému tématu, jeho tok je občas přerušen žlutým polem, jenž obsahuje ve většině případů úryvky, které citují určité pasáže z Bible, z církevních dokumentů, z liturgických textů nebo to jsou výroky učitelů církve. Vážou se k danému tématu kapitoly, jejich cílem je vést k hlubšímu zamyšlení, k modlitbě či rozjímání daného textu. Samotný podkapitola z vizuálního hlediska netvoří jeden blok, nýbrž je rozčleněna do jednotlivých odstavců, které jsou proloženy volnými řádky. Někdy jsou odstavce zvýrazněny bodovými odrážkami.

Pokud je v textu nějaké slovo vytištěno tučně, jedná se většinou o nový pojem, který je později vysvětlen. K tomu je vyhrazen prostor na konci dané podkapitoly. Vysvětlivky jsou psány menším písmem, než hlavní text, nejprve je uveden tučně daný pojem a za ním následuje vysvětlení.

V textu nejsou použity žádné speciální efekty.

Katechismus neobsahuje žádný rejstřík, takže není možné se v něm orientovat podle témat, vyhledávat konkrétní pojmy či vysvětlivky.

Katechismus neobsahuje ani seznam použitých zkratek, ani není uveden

⁸⁶ *Věřím*, s. 203.

seznam použité literatury. Je strukturován jako učebnice, která předkládá určitá fakta, používá teoretický, odborný učební styl.

Autorka někdy používá (z hlediska osobního) styl neutrální, a to pouze popisný⁸⁷ a informativní, o kousek dále mění styl v osobní a ztotožňuje se s křesťany, když užívá první osobu množného čísla,⁸⁸ tím zároveň i automaticky předpokládá, že čtenář se také ztotožňuje s křesťany. Jindy styly i v rámci jednoho odstavce mění z 3.osoby množného čísla na 1.osobu množného čísla, což může působit matoucím dojmem.⁸⁹ Nelze však nyní říci, zda je to dáno způsobem vyjadřování, který je použit v originále, či je na vině překlad. Pravděpodobně kvůli svému plánovanému rozsahu této publikace byla autorka nucena k použití stručného a zjednodušujícího stylu výkladu.

2.2.1 Ilustrace v katechismu Věřím

Katechismus Věřím obsahuje šestnáct ilustrací, jejichž autorkou je Bradi Barth. Ilustrace jsou výrazným doplněním katechismu a mohou čtenáře určitým způsobem ovlivnit. Ilustrace jsou barevné, jemné, naivního stylu, většina z nich se týká života Ježíše Krista. Převažují na nich teplé odstíny žluté, červené, hnědé a oranžové. Ilustrace většinou zabírají celou stránku, pod nimi je uveden pouze jednořádkový text týkající se daného obrázku. Postavy na jednotlivých ilustracích mají většinou zvýrazněny ruce a hlavu, zdá se, že jsou v poměru k ostatním tělesným proporcím větší. V následující části se zastavíme u jednotlivých ilustrací. Pokusíme se je popsat a vyjádřit hlavní poselství, případně doplnit text o hodnotící poznámku, zda je obrázek srozumitelný.

Na titulní straně knihy se nachází první ilustrace. Je na ní znázorněno pravděpodobně dvanáct apoštolů společně s Marií, která sedí. Kolem hlavy má

⁸⁷ Např. „Křest je svátost, kterou sdílejí všichni křesťané. Církev uděluje křest z pověření Pána Ježíše.“ In: *Věřím*, s. 122.

⁸⁸ Např. „Ve křtu nám Bůh dává nový počátek, ...“ In: tamtéž, s. 123.

⁸⁹ Např. „Když křesťané říkají, že věří ve vzkříšení těla a v život věčný, chtějí tím říci....Věříme, že jsme povoláni žít v oslaveném bytí....“ In: tamtéž, s.105.

svatozář, stejné barvy, jako je hvězda nad touto skupinou. Apoštolové v popředí klečí, zadní řada pravděpodobně stojí. Všichni zaujímají postoj modlitby, někteří jsou v pozici prosebné, přijímající, očekávající. Pohledy některých směřují k nebi, či přímo k hvězdě, která je nad jejich hlavami. Autorka pravděpodobně znázorňuje situaci očekávání seslání Ducha svatého⁹⁰, který je znázorněn onou hvězdou. Postavy se jeví spíše strnule, výrazy tváří působí neutrálně až smutně. Místo, kde se nachází, se nedá blíže specifikovat, postavy jsou v blíže neurčeném prostoru.

V knize nalézáme první ilustraci až ve 4. kapitole.⁹¹ Obrázek provází text umístěný pod ním: “Jenž se počal z Ducha Svatého”.⁹² Je na něm znázorněno Zvěstování, v popředí je Maria, v bílých šatech a s rozpuštěnými, nezakrytými vlasy, které symbolizují její mládí. Zaujímá naslouchající a přijímající postoj. Naproti ní je vznášející se a poučující archanděl Gabriel. Je znázorněn s křídly, v oděvu s vyšívanými květy, bosý a s korunou květů na hlavě. Nad nimi je v dáli Trojice – Bůh Otec jako starší muž s korunou, připomíná starého krále s plnovousem. Je otočen celým tělem k Marii, z jeho otevřené náruče vychází Dítě Ježíš, které je na cestě k Marii a pod nimi slétává směrem k Marii holubice, která symbolizuje Ducha svatého. Celá Trojice je jakoby v slunci, ze kterého září paprsky. Vzadu za Marií je strom z ráje s červeným plodem a kolem kmene je obtočený červený had. Maria i archanděl Gabriel se nachází v kopcovité krajině, obloha je červená, až na žlutobílou sluneční svatozář kolem Trojice. Obraz se má vázat k textu na protější straně, kde je událost Zvěstování převyprávěna.⁹³

Další dvě ilustrace nalézáme u kapitoly 4.2,⁹⁴ na první⁹⁵ je znázorněna klasická scéna z Betléma. Maria s Josefem ve chlévě zavínají společně Ježíška v jeslích do plenek, všichni tři mají kolem hlavy svatozář, v pozadí za Marií

⁹⁰ Srov. Sk 1,13-14 nebo Sk 2,1.

⁹¹ Kapitola nese název: “Jenž se počal z Ducha Svatého, narodil se z Marie Panny”, viz. *Věřím*, s. 33.

⁹² Tamtéž, s. 34.

⁹³ Tamtéž, s. 35.

⁹⁴ Kapitola 4.2 „Maria, Ježíšova matka“. In: tamtéž, s. 37.

⁹⁵ Nese název: „Narodil se z Marie Panny“. In: tamtéž, s. 36.

stojí osel a vůl.

Druhý obrázek⁹⁶ ukazuje situaci v chrámu. Dvanáctiletý Ježíš, oproti ostatním postavou malý, drží v ruce svitek Písma a, jsa obklopen učiteli, naslouchá muži, který k němu hovoří. Ostatní učitelé vypadají zaujatě a zadumaně. V pozadí stojí Maria a Josef ve výklenku, naslouchají a sledují pohledem Ježíše. Nezasahují do scény, která se před nimi odvíjí. Scéna má asi naznačovat, že Ježíš naslouchá otázkám a je připravený argumentovat Písmem. Maria má ruce překřížené na prsou, postoj pravděpodobně odkazuje na text, kde se praví, že „jeho matka uchovávala to všechno ve svém srdci“.⁹⁷

Třetí ilustrace je taktéž ve 4. kapitole, v poslední části.⁹⁸ Je na ní usmívající se Maria, vyobrazená jako královna. V jedné ruce drží žehnající Dítě s korunou na hlavě. Maria je zahalená pláštěm, pod nímž je vyobrazeno sedm prosících osob a města s kostely. Obrázek má symbolicky znázorňovat, jak Maria pod svou ochranu zahrnuje celou církev a ty, kteří ji žádají o přímluvu. Je ve spojení s Ježíšem a zprostředkovává jeho požehnání.

V 5. kapitole⁹⁹ nalézáme obrázek,¹⁰⁰ kde je zsinálý ukřižovaný Ježíš, z jehož ran proudí krev. Již má i probodený bok. U kříže stojí Maria, která má černý závoj a červené šaty, i ona je bledá a v slabosti klesá do náruče svatého Jana. Její hrud' je probodena mečem - k tomu můžeme přiřadit odkaz Lk 2,35. Apoštol Jan v červeném rouchu drží v náručí Marii,¹⁰¹ hledí k Ježíšovi na kříži a jeho výraz vypadá šokovaně. Červená barva oděvů pravděpodobně symbolizuje bolest. Za křížem je nakreslen strom z ráje s červeným jablkem na větvi a hadem obtočeným kolem kmene, jeho hlava směřuje k Ježíšovým patám, z toho by se dal odvodit odkaz na Gn 3,15b. Celá scéna je potměšilá. V synoptických evangeliích je psáno, že Ježíš zemřel ve tři hodiny odpoledne a bok mu voják probodl až poté, proto by pod ilustrací nemělo být uvedeno

⁹⁶ Nese název: „Našli ho v chrámě a slyšeli, co řekl o „domě svého Otce““. In: *Věřím*, s. 39.

⁹⁷ Lk 2,51.

⁹⁸ Viz. kapitola: 4.3 „Maria, Matka církve“. *Věřím*, s. 43.

⁹⁹ 5. kapitola: „Trpěl pod Ponciem Pilátem, ukřižován umřel i pohřben jest“. In: tamtéž, s. 44.

¹⁰⁰ Nese název: „V poledne na Velký pátek visí na kříži“. In: tamtéž, s. 52.

¹⁰¹ Srov. J 19,27.

„v poledne“.

Šestou kapitolu¹⁰² ilustruje celostránkový obrázek,¹⁰³ který nese název „Třetího dne vstal z mrtvých“. Je na něm znázorněn Ježíš v mandorle, s křížovým nimbusem. Je oděný v roušku. Na svém těle ukazuje zacelené rány po ukřižování. Má neutrální výraz tváře. Mimo svatozář je ilustrace ponořena v temnotu. Postava není umístěna v žádném prostoru. Ježíšova prozářená postava jakoby zahání temnotu.

Desátá kapitola¹⁰⁴ je zakončena ilustrací nazvanou „Stalo se padesátého dne: Boží Duch přišel z nebe“. V rámu obrazu jsou latinsky vyjmenovány dary Ducha svatého (moudrost, síla, zbožnost, bázeň Boží, věda, rada, rozum). Na obraze je skupina postav. Nejdominantnější je osoba, znázorňující pravděpodobně Marii, která má zahalené vlasy, ruce sepnuté v modlitbě a pod jejím pláštěm jsou všichni ostatní. Ti, zdá se, představují diecézi. Je tu jedna sedící postava, která symbolizuje biskupa - v jedné ruce drží biskupskou berlu, v druhé kostel. Ostatní osoby zastupují všechny generace i životní stavy. Všichni jsou v pozici očekávající (jejich oči jsou upřeny vzhůru a dlaně některých jsou otevřené) a přijímající Ducha svatého. Nad hlavou každého z nich je plamen, symbol Ducha svatého. Nad skupinou je v zářícím slunci osoba Boha Otce, který má královskou korunu, a Syna, který drží kříž. Oba zároveň sesílají holubici, která symbolizuje Ducha svatého. Bez výkladu tento obrázek není pro čtenáře sám o sobě srozumitelný.

Další ilustraci autorka nazvala „Hlásejte evangelium v Ježíšově jménu“.¹⁰⁵ Je na ní skupina osob, v jejich středu je postava se svatozáří oděná v bílém rouchu. V jedné ruce drží knihu se symboly alfy a omegy, druhou ruku má zdviženu a vztyčeny dva prsty. Její pozice by se dala vykládat jako poučující, i když ústa má zavřená. Pravděpodobně symbolizuje Ježíše. Po jeho levé straně je Maria, která je opět zahalena a kolem hlavy má svatozář, ruce má

¹⁰² Nese název: „Sestoupil do pekel, třetího dne vstal z mrtvých“. In: *Věřím*, s. 55.

¹⁰³ Tamtéž, s. 56.

¹⁰⁴ Nese název: „Svatou církev obecnou“. In: tamtéž, s. 81.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 88.

překřížené na prsou. Její postoj má asi symbolizovat přijímání Božího slova.¹⁰⁶ Ostatní muži, ženy i děti zaujímají postoj naslouchající, modlitební, tichý. Pohledy všech jsou upřeny na osobu ve středu obrazu. Jelikož je v názvu obrazu výzva k hlásání a ve znázorněné situaci je jedinou hlásající osobou Ježíš, dalo by se poselství obrazu vyložit tak, že Ježíš sám je tím, kdo při hlásání mluví - prostřednictvím hlasatele evangelia. Skrze naše hlásání se on může dostávat k lidem. Pokud tomu tak není, měl by být průvodní text jiný, např. hlásejte evangelium jako to činil Ježíš.

Ve dvanácté kapitole věnované odpuštění hříchů je ilustrace,¹⁰⁷ která zobrazuje scénu, na které je Ježíš a hříšnice v době farizeovů.¹⁰⁸ V místnosti u stolu je Ježíš se dvěma muži. Žena klečí u Ježíšových nohou a svými vlasy mu utírá nohy, poblíž má nádobku s olejem. Všichni tři muži se na ni dívají. Ježíšovo gesto, které činí pravou rukou, připomíná žehnání (či udělování rozhřešení). Jeden muž působí rozhořčeně, druhý rozlobeně. Odkaz na tuto událost není v celé kapitole uveden, takže čtenář, který tuto perikopu nezná, nemůže vědět, co daný obrázek znázorňuje.

Ve třinácté kapitole věnované věčnému životu je obrázek¹⁰⁹ nazvaný „Svátek živých“. Má znázorňovat věčnost či nebe. Je na něm mnoho postav, které se nacházejí ve kvetoucí zahradě. Žádná z postav není osamělá. Probíhají tu mnohá setkání, nechybí tanec a hudba provozovaná anděly na různé hudební nástroje. Je zajímavé, že mezi postavami nenajdeme žádného muže. Jsou tu jen ženy a andělé. Všichni mají dlouhé šaty, ženy mají na hlavě věnce z rozkvetlých květín, andělé jsou zobrazeni s křídly a zlatými korunami na hlavách. Andělé, kteří nehrají na hudební nástroj, dělají společnost některým ženám. Tento obrázek není příliš srozumitelný.

V podkapitole 15.4, která se věnuje eucharistii, je ilustrace nazvaná: „To

¹⁰⁶ Srov. Lk 1,38.

¹⁰⁷ nazvaná „Jsou ti odpuštěny hříchy“. In: *Věřím*, s. 102.

¹⁰⁸ Srov. Lk 7,36-50.

¹⁰⁹ *Věřím*, s. 112.

konejte na mou památku“.¹¹⁰ Je na ní zobrazen Ježíš s apoštoly, jak sedí kolem stolu. Ježíš sedí v jeho čele, jeho ruce jsou natažené a otevřené dlaně směřují ke kalichu s vínem a k rozlomenému chlebu. Všichni apoštolové kromě Jidáše zaujímají usebraný modlitební postoj. Jidáš je v popředí obrázku, obrácený zády k ostatním apoštolům, jeho výraz je zachmuřený a oběma rukama svírá měšec s penězi. Svým postojem se vyčleňuje ze společenství s ostatními. Tato ilustrace je lehce srozumitelná.

V podkapitole 15.5, která rozebírá pokání a smíření, je ilustrace nazvaná „Otec nás přijímá s otevřenou náručí“.¹¹¹ Je na ní zpodobněno podobenství o marnotratném synu,¹¹² který se celý zubožený vrací z temnoty, od vepřů a vrhá se do otevřené náruče osoby, která znázorňuje Boha Otce. Ten přikrývá otrhaného syna svým pláštěm, syn prosí a vzhlíží ke svému Otci. Ostatní se veselí, je tam hudba, tanec, prostřená tabule, ženy nesou roucho, prsten a střevíce, jeden muž vede tele. Můžeme se domýšlet, že v dále u statku je druhý syn, který se nepřipojuje k slavnosti, má ruce v bok, což vyjadřuje určitou rozmrzelost. Odkaz na toto podobenství se nalézá na straně 132, ale neplyne z něj přímá souvislost, kterou by měl čtenář hledat ve spojitosti s obrázkem. Bez přečtení dané perikopy asi čtenáři daný obrázek nebude jasný.

V podkapitole 15.8 věnované manželství, je ilustrace nazvaná „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“.¹¹³ Jsou na ní dva snoubenci, žena spočívá hlavou na rameni muže, ten jí ukazuje prsten, který je znamením věrnosti. Téma obrázku odkazuje k nerozlučitelnému manželskému svazku muže a ženy. Obrázek je lehce pochopitelný.

V podkapitole 16.3¹¹⁴ nalézáme ilustraci nazvanou „Láska, která všechny zahrnuje: Boha, bližního i sebe samého“, zobrazuje scénu, kdy Ježíš umývá učedníkovi nohy,¹¹⁵ v textu této podkapitoly není tato scéna zmíněna,

¹¹⁰ Srov. *Věřím*, s. 128.

¹¹¹ Tamtéž, s. 135.

¹¹² Srov. Lk 15, 11-25.

¹¹³ *Věřím*, s. 143.

¹¹⁴ Kapitola se věnuje přikázáním. Srov. tamtéž, s. 151.

¹¹⁵ Srov. J 13,1-16.

ani na ni není uveden odkaz. Tomu, kdo tuto pasáž zná z evangelia, je poselství obrázku jasné, v opačném případě hlubší smysl možná uniká.

V podkapitole 16.4¹¹⁶ se nachází obrázek nazvaný „Konat to, co potřebuje bližní“.¹¹⁷ Je na něm znázorněna žena se svatozáří, sedící uvnitř domu a konající domácí práci, venku pracují dva muži se dřevem. Zdá se, že i oni mají svatozář. Ilustrace by se v tom případě dala vyložit jako všední život svaté rodiny. Poselství obrázku koresponduje s jeho názvem i textem podkapitoly, každý se má věrně věnovat svým povinnostem a závazkům vůči druhým.

Vzhledem ke svému naivnímu stylu mohou ilustrace napomoci spíše určitému pochopení na úrovni dětské víry, než formování víry dospělého.

¹¹⁶ Kapitola se věnuje následování Krista. Srov. *Věřím*, s. 160.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 163.

3 *Dějiny spásy*

Katechismus *Dějiny spásy* sepsali „slovenští salesiáni v zahraničí“¹¹⁸ v sedmdesátých letech 20.století, první vydání vydal Slovenský ústav svatého Cyrila a Metoděje v Římě. Vzhledem k tomu, že kniha vyšla formou samizdatu, nejsou tu jmenovitě uvedeni autoři. Kniha je určena zejména pro mladé lidi v době dospívání, s cílem „zachovat a zvelebit dědictví našich věrozvěstů“¹¹⁹

3.1 Struktura katechismu

Katechismus je koncipován na základě etap dějin spásy a tvoří jej úvodní kapitola, následují dvě nečíslované kapitoly - první se zabývá otázkou náboženství, druhá seznamuje s Písmem svatým. Následující text pokračuje rozčleněn do 25 kapitol.

V úvodu autoři čtenáře seznamují se svou motivací, proč byla kniha sepsána a doporučují mu způsob, jakým pracovat s touto knihou: číst ji po kratších úsecích; přemýšlet nad přečteným textem; debatovat s ostatními; nechat se povzbudit svědectvími ze života; přečtené uvádět do života; zapamatovat si důležité odpovědi.¹²⁰

Na konec knihy je zařazen věcný a jmenný index.¹²¹

3.1.1 Nultá kapitola - první část¹²²

Tato kapitola se zabývá pojmem náboženství, definuje jej jako „životní

¹¹⁸ Pravděpodobně v roce 1974, na 50. výročí působení saleziánů na Slovensku - srov. *Dějiny spásy*, s. 5 a <http://www.saleziani.sk>.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 5.

¹²⁰ Srov. tamtéž, s. 8-9.

¹²¹ Viz. tamtéž, s. 571n.

¹²² Srov. tamtéž, s. 10-20.

vztah člověka k Bohu¹²³ a ukazuje, co je jeho náplní. Představuje falešné názory, důvody ateismu, existenci různých náboženství. V hledání pravých odpovědí nám napomáhá sám Bůh, důvodem pro víru je Kristova radostná zvěst, která byla potvrzena jeho smrtí a vzkříšením, dále můžeme svou víru zdůvodnit na základě „našeho bytí a našich tužeb“, ¹²⁴ dále na základě řádu v přírodě. ¹²⁵

3.1.2 Nultá kapitola - druhá část¹²⁶

Tato část seznamuje čtenáře s Písmem svatým. Uvádí důvody, proč jej poznávat a číst; jaký má význam pro náš život; nastiňuje, jakým způsobem Bible vznikala; kdo je autorem; jaký je historický kontext a jakou má strukturu; jak se nazývají její jednotlivé části. ¹²⁷

3.1.3 Kapitola první¹²⁸

Tato kapitola představuje Boží plán spásy a jak se uskutečňuje v dějinách. Ukazuje, jaký podíl na něm má mít člověk a jakou dává naději a smysl lidskému životu. Dále nastiňuje členění hlavních etap dějin spásy. ¹²⁹ Tato kapitola ve stručnosti naznačuje to, co bude postupně rozebíráno v jednotlivých následujících kapitolách. Je zakončena příběhem, který ukazuje, že každý život má cenu a může být prožit v plnosti, když je naplněn činnou láskou. ¹³⁰

3.1.4 Kapitola druhá¹³¹

V této kapitole se autoři zamýšlí nad problematikou vesmíru a stvoření, nad vztahem vědy a víry. Vedou k obdivu vůči velikosti vesmíru

¹²³ *Dějiny spásy*, s. 11.

¹²⁴ Tamtéž, s. 17.

¹²⁵ Tamtéž, s. 17-18.

¹²⁶ Srov. tamtéž, s. 21-35.

¹²⁷ Srov. tamtéž, s. 22-35.

¹²⁸ Srov. tamtéž, s. 36-49.

¹²⁹ Srov. tamtéž, s. 41-44.

¹³⁰ Viz. tamtéž, s. 47-49.

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 50-73.

a uchváceností nad Boží moudrostí. Kapitola je proložena různými vyjádřeními vědců, kteří vyznávají svou víru a ukazují, že věda a víra si neprotiřečí ani nekonkurují. Čtenář je vybízen k tomu, aby rostl ve víře a nezůstával u dětské víry, nýbrž vzdělával se ve vědě i víře. Je tu uvedeno pár vědeckých hypotéz týkajících se vzniku vesmíru.¹³² Také je tu volně citována pasáž z Genezis o stvoření světa, která je následně rozebrána. Je charakterizovaná jako „poetická skladba“¹³³ a „bohoslužebná píseň“¹³⁴ Poselstvím této kapitoly je, že Bůh je původcem světa, stvořil jej z ničeho, stále jej udržuje a tvoří skrze Krista. Jeho důvodem je láska.¹³⁵

3.1.5 Kapitola třetí¹³⁶

Text se zamýšlí nad tím, kdo je člověk a co jej tvoří. Pojmenovává, čím se liší od ostatního stvoření, v čem je obrazem Božím, co je důvodem jeho stvoření a co je jeho povoláním. Ve stručnosti nastiňuje některé vědecké vývojové teorie. Odpovídá na otázku, zda jsou či nejsou slučitelné s vírou ve stvoření člověka Bohem.¹³⁷

3.1.6 Kapitola čtvrtá¹³⁸

Text pojednává o tom, v čem spočívá lidská důstojnost a co znamená Boží synovství. Vysvětluje, jak chápat biblickou pasáž o ráji, kdo jsou andělé a jak má člověk svobodně odpovídat na Boží lásku.

3.1.7 Kapitola pátá¹³⁹

Tato kapitola poukazuje na to, že v přírodě můžeme objevovat stopy Stvořitele. Boha si můžeme představovat různě, ale on vždy přesahuje naše představy.

¹³² Viz. *Dějiny spásy*, 67-69.

¹³³ Tamtéž, s. 56.

¹³⁴ Tamtéž, s. 58.

¹³⁵ Srov. tamtéž, s. 70.

¹³⁶ Srov. tamtéž, s. 74-93.

¹³⁷ Srov. tamtéž, s. 87-90.

¹³⁸ Srov. tamtéž, s. 94-111.

¹³⁹ Srov. tamtéž, s. 112-131.

Nikdy jej nemůžeme plně poznat. Autoři však uvádějí několik charakteristik, které se přibližují skutečnosti. Bůh je tajemný, veliký, vševědoucí, věčný, všudypřítomný, je prozřetelnost a láska.¹⁴⁰ Pro člověka je důležité růst, vzdělávat se ve víře a pěstovat s ním vztah.

3.1.8 Kapitola šestá¹⁴¹

Text pomáhá hledat odpovědi na otázky po původu zla, vysvětluje pojmy: první pád lidí, dědičný hřích, role pokušitele. Co je důsledkem? „Lidé ztratili Boží synovství. Ztratili dar nesmrtelnosti. Narušila se rovnováha mezi rozumem, vůlí a vášněmi.“¹⁴² Mnohé zlo má původ ve zneužití lidské svobody, avšak ne každé zlo a utrpení můžeme vysvětlit. Kristus nám však ukazuje, že přijetím utrpení můžeme mít podíl na jeho výkupné oběti.¹⁴³

3.1.9 Kapitola sedmá¹⁴⁴

Kapitola přibližuje a dává výklad k biblickým příběhům o Kainovi a Ábelovi, potopě světa, stavbě babylónské věže. V praktické části na základě vyprávění o rozhovoru mladých lidí a pana kaplana ukazuje, že je dobré založit biblický kroužek a dává návod k tomu, jaká by byla struktura jednotlivých setkání.¹⁴⁵

3.1.10 Kapitola osmá¹⁴⁶

Text se věnuje Abrahámovi, uvádí jednak historické souvislosti, jednak přibližuje a vysvětluje biblický text a jeho přesah pro nás - význam Abraháмова povolání, jeho víru „proti veškeré lidské naději“,¹⁴⁷ také význam uzavřené smlouvy s Bohem a její důsledky pro nás.

¹⁴⁰ Srov. *Dějiny spásy*, s. 120-125.

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 132-152.

¹⁴² Tamtéž, s. 139.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 147.

¹⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 152-171.

¹⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 168.

¹⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 172-185.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 176.

3.1.11 Kapitola devátá¹⁴⁸

Kapitola začíná vyprávěním o Thomasu Morovi a jeho vnitřním boji o věrnost Bohu a církvi, navzdory vězení, popravě, a ukazuje, že Bůh mu dal sílu vytrvat.¹⁴⁹ Dále text přibližuje události narození a povolání Mojžíše, vyvedení z Egyptského otroctví, uzavření smlouvy mezi Bohem a Izraelem, ustanovení Desatera. Text je zasazen i do historických souvislostí, Mojžíš je předobrazem Krista a jeho díla vykoupení z otroctví hříchů, text uvádí přesah do dnešní doby a význam pro nás. Na závěr je uveden popis slavení Velké noci v jedné židovské osadě v šedesátých letech 20.století.¹⁵⁰

3.1.12 Kapitola desátá¹⁵¹

Kapitola volně popisuje pokračování izraelských dějin, přes období soudců, povolání a vládnutí krále Saula, Davida a Šalamouna a podává výklad těchto událostí. Na závěr přináší svědectví Eddyho Merckxe o jeho vztahu ke Kristu.

3.1.13 Kapitola jedenáctá¹⁵²

Kapitola přibližuje úlohu starozákonních proroků, jejich posláních, uvádí historické souvislosti, vysvobození a návrat z babylónského zajetí, ukazuje, jak Bůh připravuje lid na příchod Mesiáše. Aby text nebyl příliš vzdálený, popisuje příklad jednání Martina Luthera Kinga. Text vybízí k věrnosti Bohu a činnosti, jsou tu uvedeny další hrdinské příklady ze života.

3.1.14 Kapitola dvanáctá¹⁵³

Text čtenáře seznamuje se skupinou „chudobní Jahveho“, ¹⁵⁴ jejíž součástí, dle autorů, byla i Maria, text mluví o jejím vyvolení, neposkvrněném početí, Zvěstování, nanebevstoupení, její víře a úloze jak za Ježíšova života, tak i poté

¹⁴⁸ Srov. *Dějiny spásy*, s. 186-207.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 188-189.

¹⁵⁰ Viz. tamtéž, s. 203-206.

¹⁵¹ Srov. tamtéž, s. 208-223.

¹⁵² Srov. tamtéž, s. 224-241.

¹⁵³ Srov. tamtéž, s. 242-257.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 244.

a až do dnešních dnů.

3.1.15 Kapitola třináctá¹⁵⁵

Text této kapitoly se zabývá tím, jak a proč přišel Ježíš Kristus na zem. Přibližuje smysl a pravého ducha vánoc. Zabývá se historicitou Ježíšovy osoby a svědectvím mimokřesťanských spisovatelů tehdejší doby. Dále tím, jak Ježíš jednal a působil. Na závěr kapitoly jsou citovány zápisky z putování po Nazaretě v dnešní době.¹⁵⁶

3.1.16 Kapitola čtrnáctá¹⁵⁷

Autoři se tu věnují Ježíšovu veřejnému působení, učení, výzvám k obrácení. Zastavují se u tří základních prvků jeho učení: „Bůh je láska“,¹⁵⁸ „Bůh-Láska posílá na svět Krista-Lásku“,¹⁵⁹ „Kristus-Láska posílá svým věrným Ducha lásky“.¹⁶⁰ Čtenář je vybízen k tomu, aby šel do hloubky své víry - ať už duchovně, tak i ve vzdělávání se a také svou víru uváděl do života. V praktické části je přiblížen evangelista Marek.

3.1.17 Kapitola patnáctá¹⁶¹

Tato kapitola se zabývá počátky církve, povoláním učedníků a vysvětluje důvody toho, proč Ježíš tvoří církev. Vyjmenovává hlavní znaky církve, její rodinný charakter i rodinný způsob liturgického slavení. Jmenuje hlavní podobenství o Božím království z evangelia dle Matouše.

3.1.18 Kapitola šestnáctá¹⁶²

Předmětem této kapitoly je osoba Ježíše Krista, jeho božská a lidská

¹⁵⁵ Srov. *Dějiny spásy*, s. 258-281.

¹⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 275-280.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 282-301.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 288.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 289.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 290.

¹⁶¹ Srov. tamtéž, s. 302-317.

¹⁶² Srov. tamtéž, s. 318-339.

přirozenost, dále otázka zázraků jako znamení jeho božství. Čtenář je veden k tomu, aby si tyto otázky vztáhl i do své situace - kým je pro mě Kristus? Jaké je mé rozhodnutí? Čím jsou pro mě zázraky? Závěrem kapitoly je přiblížena postava apoštola Jana.

3.1.19 Kapitola sedmnáctá¹⁶³

Tato kapitola se zabývá tématy: nepřijetí Ježíše; působení ďábla v průběhu dějin; jaké jsou důsledky hříchu pro člověka i pro ostatní; jaký je rozdíl mezi svobodou a svévolností; jak vést duchovní boj; důležitost obnovování svého rozhodnutí jít za Kristem; význam lítosti, pokání a svátosti smíření.

3.1.20 Kapitola osmnáctá¹⁶⁴

Text líčí okolnosti oběti Maxmiliána Kolbeho, který obětoval svůj život za život spoluvězně odsouzeného k smrti.¹⁶⁵ Poté je náš zrak obrácen k Kristově oběti, rozebírání jeho umučení na základě studia jednoho chirurga a dále studia Turínského plátna. Text se poté zastavuje u významu vykoupení, křtu a eucharistie a vede čtenáře k tomu, jaká má být jeho odpověď na tento čin lásky.¹⁶⁶

3.1.21 Kapitola devatenáctá¹⁶⁷

Kapitola pojednává o zmrtvýchvstání Krista, o svědectví Písma svatého, o významu této události v dějinách i o významu pro mě osobně. Také rozebírá, jaké jsou důkazy toho, že Ježíš opravdu zemřel a vstal z mrtvých. Jak žít víru ve Zmrtvýchvstalého. V praktické části je částečně popsána velikonoční vigilie a nechybí svědectví o tom, co znamená v duchovním smyslu vstát z mrtvých.¹⁶⁸

¹⁶³ Srov. *Dějiny spásy*, s. 340-357.

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 357-385.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 360-361.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 380.

¹⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 386-407.

¹⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 403-405.

3.1.22 Kapitola dvacátá¹⁶⁹

Dalo by se říci, že tato kapitola se věnuje otázkám: Co je nanebevstoupení? Jaký je rozdíl mezi astronomickým a náboženským nebem? Co symbolizuje oblak? Co znamená, že Ježíš sedí po pravici Boha Otce? Jakým způsobem je s námi do skonání věků? Co je sekularizace a sekularismus?

3.1.23 Kapitola dvacátá první¹⁷⁰

Autoři se zde zabývají událostí Letnic, úlohou Ducha svatého a jeho působením v Ježíši Kristu i v nás, dary Ducha svatého, ovocem jeho působení i charismaty a také se dotýkají tajemství Trojice.

3.1.24 Kapitola dvacátá druhá¹⁷¹

Tato kapitola začíná svědectvím, jak Duch svatý působil ve svatém Štěpánovi a nadále působí od počátků církve, navzdory pronásledování a různým krizím až do dnešní doby. Je tu ukázáno, že je to on, kdo nás činí svými svědky. I Druhý vatikánský koncil vybízí k aktivnímu apoštolátu. Autoři ukazují, že je i tvůrcem jednoty, během 2. vatikánského koncilu vzniká Dekret o ekumenismu, jehož hlavní body zde uvádějí.¹⁷²

3.1.25 Kapitola dvacátá třetí¹⁷³

Text se zastavuje u tajemství církve, vysvětluje její podstatu, používá obraz církve jako těla Kristova, poukazuje na důležitou úlohu každého křesťana a na jeho podíl na úradě prorockém, kněžském i královském. Apeluje na povinnost dobře plnit své úkoly. V neposlední řadě připomíná, co nás spojuje v jedno: „Je to společná víra, která se zakládá na svátosti křtu a živí se slovem Božím, eucharistie, která nás spojuje s Ježíšem Kristem v jednu velkou oběť, bratrská

¹⁶⁹ Srov. *Dějiny spásy*, s. 408-425.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 426-445.

¹⁷¹ Srov. tamtéž, s. 446-469.

¹⁷² Srov. tamtéž, s. 465.

¹⁷³ Srov. tamtéž, s. 470-495.

láska, která z nás vytváří jednu velkou rodinu.“¹⁷⁴

3.1.26 Kapitola dvacátá čtvrtá¹⁷⁵

Kapitola se věnuje vzniku církve, povolání apoštolů, ustanovení Petra za hlavu církve; vývoji během staletí - jak vznikala hierarchie, jednotlivé složky církve, jednotlivé služby a povolání. Autoři zařazují do textu i to, co nového přináší Druhý vatikánský koncil a neopomíjí přiblížit čtenáři i průběh tohoto koncilu.

3.1.27 Kapitola dvacátá pátá¹⁷⁶

Poslední kapitola se zabývá eschatologickými tématy - např. rozebírá poslední příchod Ježíše Krista; otázku smrti - jak ji vnímá křesťan, jak se na ni připravovat; význam křtu; dále autoři přibližují pojmy: „konec světa“,¹⁷⁷ „poslední soud“,¹⁷⁸ „osobní soud“,¹⁷⁹ vztah církve putující a vítězné,¹⁸⁰ „věčná blaženost“ a témata s tím spojená,¹⁸¹ „věčné zatracení“,¹⁸² Boží nepřítel.¹⁸³ Autoři odpovídají i na otázku, jak žít aktivní život a vyvrací protináboženské argumenty, které tvrdí, že náboženství odvádí od života a od práce. Na začátek i na konec kapitoly jsou zařazena svědectví o šťastně prožívané smrti.¹⁸⁴

3.1.28 Závěr¹⁸⁵

Na závěr katechismu zařadili autoři osobní rozloučení se čtenáři a dávají návod, jak postupovat dále: vracet se k textu knihy; naučit se důležité informace; vybídnutí k dalšímu vzdělávání se ve víře; meditovat nad Božím slovem a vše uvádět do života. Nechybí ani povzbuzení k vytrvalosti

¹⁷⁴ *Dějiny spásy*, s. 475.

¹⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 496-525.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 226-267.

¹⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 536.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 537-540.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 538.

¹⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 540-543.

¹⁸¹ Srov. tamtéž, s. 543-548.

¹⁸² Srov. tamtéž, s. 548-552.

¹⁸³ Srov. tamtéž, s. 554-555.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 528-529 a 656-56.

¹⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 568-569.

a motivování.

3.1.29 Rejstřík

Tento „věcný a jmenný index“¹⁸⁶ obsahuje na 207 hlavních hesel, která jsou ještě dále členěna a odkazují na příslušné strany, kde se požadované heslo nalézá.

3.2 Způsob zpracování, grafická úprava, styl

Kniha *Dějiny spásy* je označena jako náboženská příručka. Je složena z předmluvy autorů, úvodu rozděleného na dvě části, pětadvaceti kapitol, závěru a rejstříku. Kniha je značně rozsáhlá, tvoří ji 592 stran.

Jednotlivé kapitoly jsou od sebe zřetelně odděleny modro černobílou ilustrovanou dvoustrannou. Na ní je uveden název kapitoly, který působí jako titulek novinového článku: krátce, heslovitě, výstižně, s použitou současnou mluvou. Pod ním je delší charakteristika kapitoly, vyjádřená spíše teologickou terminologií. Doprovodnou ilustraci většinou tvoří fotografie či kresby, které poskytlo Salesiánské katechetické nakladatelství LDC.¹⁸⁷ Ilustrace jsou v celé knize převážně černobílé, někdy s modrými prvky. Fotografie znázorňují momenty z každodenního života: osoby, stavby, události, přírodu. Fotografie jsou převážně dvojího typu: žurnalistického a meditativního. Kromě fotografií v knize nalezneme i modročerné kresby litografického typu s křesťanskou tematikou.

Samotná kapitola je rozdělena do několika částí. Na začátek je zařazen jeden či více příběhů ze současnosti, které tvoří čtivý praktický úvod k danému tématu. Poté následuje teoretická část. Text někdy obsahuje otázky. Následuje oddíl nazvaný NAŠE ODPOVĚĎ. Ten je úvahou nad daným tématem

¹⁸⁶ Viz. *Dějiny spásy*, s. 571-583.

¹⁸⁷ Viz. tamtéž, s. 591.

a ukazuje, co a jak si má člověk vztáhnout na sebe. Další část je nazvána DEBATUJEME. V ní nalezneme příklad diskuze mladých lidí ze společenství s jedním či více dospělými (většinou panem kaplanem či bohoslovcem). Tato diskuze má inspirovat k debatě i čtenáře. Poté následuje pasáž nazvaná KONÁME. Je psána stejnou formou jako předchozí část, má však navíc přesah do života. Naznačuje způsob, jakým člověk může načerpané uvádět do života. Další část se jmenuje ZAPAMATUJEME SI. Text tvoří většinou shrnutí předcházející části, obsahuje odpovědi či argumenty k danému tématu, které autoři doporučují k naučení se zpaměti. Poslední část kapitoly je ZE ŽIVOTA. Líčí svědectví dnešních křesťanů. V závěru kapitoly je většinou vyhrazen prostor pro záznamy a poznámky.

Použitý styl připomíná publicistický projev. Je působivý, čtivý, snaží se upoutat pozornost, být velmi přesvědčivý. Spíše než učebnici připomíná časopis, i když to se netýká rozsahu. Tomu odpovídají i popisky a barva u fotografií.

Ke zvýraznění textu je použita modrá barva nadpisů jednotlivých částí kapitoly, v textu samotném jsou často slova psána velkými tiskacími písmeny, mnohdy navíc zvýrazněna tučně. V textu autoři velmi často užívají věty žádací, které obsahují vybídnutí k pevnému postoji víry. I mnohé věty oznamovací mají výrazný emotivní náboj a jsou rázu zvolacího.¹⁸⁸ Projevuje se to nadužíváním vykřičníků v textu.

¹⁸⁸ Srov. *Stručná mluvnice česká*, s. 144.

4 Zhodnocení katechismů

V této kapitole se budeme na katechismy dívat z hlediska zásad a kritérií, z nichž těm hlavním z nich jsme se v obecné rovině věnovali v první kapitole a pokusíme se zhodnotit, zda byly při vytváření katechismů aplikovány.

4.1 Statut katechismů

České vydání katechismu Věřím získalo od Kongregace pro klérus v roce 2007 církevní schválení.¹⁸⁹ Dále bylo uděleno církevní schválení předsedou České biskupské konference, arcibiskupem Janem Graubnerem.¹⁹⁰ To znamená, že z formálního hlediska může nést označení katechismus. V následujícím textu uvidíme, zda označení *katechismus* naplňuje po obsahové stránce s ohledem na kritéria Všeobecného direktoria pro katechizaci. Z katechetického pohledu jej nemůžeme označit za místní (národní) katechismus, neboť nenaplnuje požadavek inkulturace.

První české vydání Dějin spásy z roku 1991 neobsahuje zmínku o tom, že by mělo církevní schválení. V tiráži je označen jako náboženská příručka. Má tedy statut neoficiálního katechismu.

¹⁸⁹ Podle kánonu 827 § 1 Kodexu církevního práva bylo uděleno 14.9.2007.

¹⁹⁰ Bylo uděleno 21.3.2007.

4.2 Uplatnění hlavních kritérií pro sdělování křesťanského poselství¹⁹¹

A) Kristocentrismus a trinitární charakter

Katechismus Věřím tvoří syntézu Katechismu katolické církve. Má trojičný charakter: nejprve se věnuje Bohu Otci a jeho dílu stvoření, poté Ježíši Kristu a dílu vykoupění, následně pak Duchu svatému, který je zdrojem našeho posvěcení. Katechismus je kristocentrický: poukazuje na Kristův život; často odkazuje na Ježíšova slova skrze citace z evangelií a převyprávění některých podobenství. Kapitola věnovaná svátostem je předkládána jako život v Kristu. „Kristus, nový Adam, právě zjevením tajemství Otce a jeho lásky plně odhaluje člověka jemu samému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání.“¹⁹² Katechismus však nevede k osobnímu vztahu ke Kristu, ten zůstává v dálce.

Také katechismus Dějiny spásy má kristocentrický charakter, neboť seznamuje se: starozákonním očekáváním Mesiáše, jeho příchodem, dílem vykoupění; zrozením církve; Kristově přítomnosti skrze svátosti a očekáváním jeho druhého příchodu. Neopomíná ani ostatní osoby Trojice. Katechismus sice mluví nadšeně o Kristu, ale nesměruje výrazně adresáta k osobnímu hledání Krista a setkání s Ním.

B) Dar spásy a poselství osvobození

Katechismus Věřím toto poselství rozebírá, ale pojímá jej hlavně v obecné, teologické rovině, která příliš nezasahuje čtenáře v jeho každodenních starostech a radostech.

Katechismus Dějiny spásy se snaží být konkrétnější. Zabývá se výkladem tohoto poselství nejen na rovině teoretické. Tajemství Božího

¹⁹¹ Kritéria jsou rozebírána v části 1.1 této práce.

¹⁹² GS čl. 22.

království, které začíná už zde na zemi, ilustruje i na svědectvích křesťanů v různých životních situacích.

C) Význam církve

Katechismus *Věřím* popisuje: vznik církve, její hierarchie; úkoly jednotlivých stavů; význam církve. Autorka to činí stylem popisným, neoslovujícím, nebudí touhu po aktivním se podílení na životě církve. Text působí dojmem, že člověk tvoří živou buňku církve jaksí automaticky svým křtem a účastí na svátostech. Lehce motivující se jeví pouze kapitola 11.1 .

Katechismus *Dějiny spásy* ukazuje, že sjednocujícím prvkem, který tvoří církev, není pouze křest, ale i víra, vzájemná láska, praktický život a společné slavení liturgie.¹⁹³ Motivuje ke spoluúčasti a k plnému žití svého povolání.

D) Dějinný charakter poselství

Katechismus *Věřím* toto kritérium naplňuje tím, že často čerpá z Písma a líčí události starozákonní i novozákonní doby. Chybí však časová návaznost mezi dobou z počátků církve po dnešní dobu, církevní dějiny zmiňovány nejsou. Biblická zkušenost je přímo přenesená do dnešní doby.

Katechismus *Dějiny spásy*, jak už sám název naznačuje, je způsobem svého výkladu zaměřen na přiblížení epoch spásy. Autoři učí čtenáře nevidět biblické události jako vzdálenou historii, nýbrž jako stále aktuální výzvy, které jsou nosné pro život.

E) Požadavek inkulturace

Vydavatelé mají za cíl zveřejnit katechismus *Věřím* „ve vysokém nákladu a v mnoha jazycích“. ¹⁹⁴ To odporuje požadavku na inkulturaci, která je

¹⁹³ *Dějiny spásy*, kapitoly 23 a 24.

¹⁹⁴ *Věřím*, s. 1.

podstatným prvkem při vytváření místního katechismu. Má předkládat „křesťanské tajemství způsobem oslovujícím a blízkým psychice a mentalitě věku konkrétního příjemce a v důsledku toho s jasným vztahem k základním zkušenostem jeho života“.¹⁹⁵ U katechismu Věřím není zřejmé, komu je určen. Nedá se určit věková skupina, můžeme pouze vyloučit děti ze základní školy, dále čtenáře, kteří nemají teologickou slovní zásobu či se neztotožňují s křesťany. Pro práci s katechismem je potřebné předchozí seznámení s křesťanstvím a s teologickou terminologií, nebo je zapotřebí doprovodný výklad. Katechismus je napsán natolik obecně, že není vhodný ani pro určité území, neboť není patrná lokální kultura ani aktuální problémy. Nebere v úvahu prostředí adresáta - zda žije v prostředí náboženském či lhostejném.

U katechismu *Dějiny spásy* je naopak znatelná snaha o inkulturaci. Katechismus vznikl v době komunistické totality, kdy křesťané museli čelit komunistické propagandě a ateistickému smýšlení. Jeho autoři se proto snaží dodat protiargumenty, uvádět skutečnosti na pravou míru, snaží se adresáta povzbudit ve víře a motivovat ho k vytrvalosti i pomocí příkladů křesťanů, kteří vytrvali navzdory pronásledování. Jejich způsob projevu tak ovšem budí dojem sklonu k agitaci, je emotivně vypjatý. Vybízí k hrdinskému postoji, což může na někoho působit až fanatickým dojmem. Také je zřejmé, že se jedná o knihu určenou původně pro Slováky, neboť často uvádí jako vzory slovenské spisovatele či vědce, o nichž předpokládá, že je čtenář zná.¹⁹⁶

F) Požadavek celistvosti předávaného poselství a organicky uspořádaného poselství dle hierarchie pravd

Katechismus nemá postupovat výběrově, zdůrazňovat něco, na úkor jiného, to by činilo předávaný obsah nedůvěryhodným, nejistým.¹⁹⁷ Například

¹⁹⁵ VDK čl. 133.

¹⁹⁶ Např. *Dějiny spásy*, s. 388.

¹⁹⁷ Srov. CT čl.30.

by měl obsahovat „...sedm základních prvků v katechezi: tři etapy vyprávění dějin spásy: Starý zákon, život Ježíše Krista a dějiny církve, dále čtyři pilíře výkladu: symbolum, svátosti, Desatero a Otče náš.“¹⁹⁸ Obsáhnutí celé nauky církve v rámci katechismu však není vzhledem k jeho rozsahu možné.

O katechismu Věřím praví schvalovací dekret, že katechismus „předkládá skutečnosti a základní pravdy křesťanského tajemství s respektováním hierarchie pravd a podle členění do čtyř částí převzatého z Katechismu katolické církve, a to v souhrnném a organickém uspořádání.“¹⁹⁹

Katechismus Dějiny spásy tento požadavek také respektuje, skrze uplatnění spíše intenzivní celistvosti. Inspiruje se postupným zjevováním Boha v jednotlivých etapách spásy. Nenajdeme v něm však text modlitby Otče náš ani Vyznání víry.

G) Plnost lidství

Křesťanské poselství rehabilituje pravou podstatu člověka skrze Ježíše Krista. Na Kristu vidíme, k čemu je člověk povolán, co znamená být plně člověkem. Poselství má odhalovat svůj poměr k osobní lidské zkušenosti. S tím také souvisí morální formace, která má napomáhat k růstu ve ctnostech.

Katechismus Věřím se povolání člověka věnuje ve třetí části, ale spíše způsobem výčtu, encyklopedickým stylem, který není oslovující ani srozumitelný.

Katechismus Dějiny spásy rozvíjí dané téma na pozadí epoch spásy. Katechismus je prodchnut snahou o výchovné působení a formování mladých lidí, skrze vysvětlování, výzvy, svědectví a příklady hrdinských vzorů.

¹⁹⁸ Srov. VDK čl. 130.

¹⁹⁹ *Věřím*, s. 1.

4.3 Uplatnění hlavních zásad pro katechezi v rámci katechismů²⁰⁰

První zásadou je napomoci adresátovi k **poznání**. Z hlediska poznání rozumového tuto zásadu naplňují oba zkoumané katechismy. Seznamují s obsahem křesťanské nauky, tradice a Písma. Pravdy víry se snaží adresátovi více či méně zdařile objasnit.

Cílem druhé zásady je uvádět adresáta do **liturgického prožívání víry**. Katechismus Věřím tuto zásadu nenaplnuje. Liturgické slavení přibližuje pouze popisem svátostí, případně citací liturgických modliteb.

Katechismus Dějiny spásy obsahuje spíše pojetí svátostí z hlediska jejich vnitřního významu.²⁰¹ Neobsahuje oddíl věnovaný výlučně svátostem, ani je systematicky nerozebírá.

Třetí zásada usiluje o **prožívání** víry v každodenních situacích. Katechismus Věřím vzhledem ke své formě²⁰² tuto zásadu neuplatňuje. Na obecné rovině konstatuje, jak by měl křesťan žít.²⁰³

Katechismus Dějiny spásy se naopak snaží o to, aby poznané nezůstávalo pouze v rozumu, nýbrž vede k žití víry ve světě. Ovšem vzhledem k tomu, že byl určen pro čtenáře, který čelí nátlaku okolí, působí konfrontačně. Co se týká vnitřního prožívání víry, vedou autoři čtenáře k přemýšlení a kladení otázek. Posléze pak ke společné diskuzi a ke konání.

Čtvrtá zásada se týká **kontemplace**. Katechismus Věřím konstatuje: „Vztah je živý tehdy, když je pravidelně a často pěstován. Proto Boží dítě věnuje každodenně svému Otci čas a často, o samotě, v rodině či ve společenství, vyhledává jeho přítomnost.“²⁰⁴ Dále například při rozebírání

²⁰⁰ Více v 1.kapitole této práce.

²⁰¹ Srov. *Dějiny spásy*, s. 392-395.

²⁰² Katechismus je pouze syntézou KKC.

²⁰³ Srov. *Věřím*, s. 165.

²⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 176.

způsobů modlitby²⁰⁵ pouze vyjmenovává různé typy, ale čtenáře k modlitbě ani nevybízí. Katechismus *Věřím* je proložen úryvky různých modliteb, ale to neznamená, že bychom to mohli vnímat jako projev formace čtenáře.²⁰⁶ Nezbyvá než konstatovat, že tento katechismus zásadu vedení ke kontemplaci nenaplní.

Katechismus *Dějiny spásy* mluví o Bohu, vede k vyznání víry, uplatňování křesťanských postojů v životě, ale zdá se, že formuje pouze na rovině racionální, volní a emotivní. Učí víře v Boha, ale nevede k dialogu s Bohem, k hledání jeho vůle, k očekávání jeho konkrétní odpovědi pro můj život.

Oba katechismy budí ve čtenáři dojem, jako by mu autoři již poskytli všechny důležité odpovědi²⁰⁷ a nyní bylo jen důležité vytrvat v nabraném směru. Duchovní život tu není líčen jako neustálé hledání Boží tváře, boj i se sebou samým a svými pochybnostmi. Autoři neukazují to, že život s Bohem je dobrodružstvím. Nedá se však říci, že by oba katechismy byly na stejné rovině. U katechismu *Věřím* je tento problém mnohem více znatelný.

Pátá zásada má vést adresáta k životu ve **společenství**. Katechismus *Věřím* i v této oblasti zůstává na obecné rovině. Mluví o vzniku církve, církevní hierarchii, jednotlivých povoláních. I podkapitole nazvané „Naučit se žít ve společenství“²⁰⁸ odkazuje autorka na prvotní církev a nevede čtenáře k tomu, aby hledal své místo v církvi. Nenaznačuje možnosti aktivit a služeb v církvi, ani otázku hledání svého povolání.

Autoři katechismu *Dějiny spásy* poukazují na církev jako Kristovo tělo, jehož jednotlivé údy jsou na sobě závislé.²⁰⁹ Vybízí k aktivní účasti na životu církve. Připomínají, že skutky jednoho člověka mají vliv na celé společenství,

²⁰⁵ Srov. *Věřím*, s. 177.

²⁰⁶ Pokud analfabetovi dáme do rukou slabikář, nemůžeme automaticky očekávat, že se naučí číst.

²⁰⁷ Ty má podle autorů *Dějin spásy* ještě sám či ve skupině promýšlet.

²⁰⁸ *Věřím*, s. 97.

²⁰⁹ Srov. *Dějiny spásy*, s. 486.

ať už v pozitivním či negativním smyslu. Téma týkající se hledání svého povolání neprobírá.

Šestá zásada se týká **vedení k misii**. V katechismu *Věřím* lze nalézt tři místa týkající se misijního poslání. První z nich cituje Mt 28,19; druhá KKC čl. 767,²¹⁰ třetí větu nalezneme v odstavci věnovaném prorockému úřadu: „... Ježíš (vybízí) všechny věřící, aby se stali svědky; ukládá jim, aby v každém dni svého života vyzařovali ve svých rodinách a v mezilidských vztazích moc evangelia. Laici jsou povoláni k tomu, aby kdekoli, kde žijí, a ve všech oblastech své působnosti slovy i životem dosvědčovali svou víru a aby se stali mocným impulzem nové evangelizace.“²¹¹ Pojem nové evangelizace v textu nevysvětluje. Na jiném místě se autorka tématu misie či evangelizace již nevěnuje, proto nelze říci, že by tato zásada byla v textu katechismu dostatečně uplatněna. Navíc není uveden důvod, proč je evangelizace potřebná.

Autoři katechismu *Dějiny spásy* například ve 22. kapitole věnované působení Ducha svatého ukazují, jak Duch svatý působí od počátku v dějinách církve až po dnešní dobu a i my jsme povoláni k tomu být Kristovými svědky.²¹² K věrnosti Bohu v každodenním životě autoři vybízí čtenáře průběžně v rámci celého textu katechismu. Dalo by se říci, že tuto zásadu uplatňují, i když chybí pozitivní zdůvodnění této potřeby nové evangelizace.

4.4 Katechismus katolické církve a katechismy

Katechismy mají být v jednotě s Katechismem katolické církve.²¹³

Katechismus *Věřím* je syntézou Katechismu katolické církve.²¹⁴ Tvoří souhrnné dílo, které ve stručnosti převypráví obsah KKC, teologicky jej

²¹⁰ Srov. *Věřím*, s. 79.

²¹¹ Tamtéž, s. 92.

²¹² Srov. *Dějiny spásy*, s. 462.

²¹³ VDK čl. 136.

²¹⁴ Dále jen KKC.

zjednoduší a obohatí o různé citáty a ilustrace. Vnitřní členění katechismu Věřím je podobné jako v KKC. Jelikož vychází z KKC, můžeme o něm prohlásit, že je s KKC v jednotě.

První vydání katechismu Dějiny spásy vzniklo pravděpodobně v roce 1974, proto se nemůže na KKC odkazovat. Avšak můžeme se odvážit prohlásit, že co se týče obsahu nauky, je s ním ve shodě. Jeho autoři vycházeli mj. ze závěrů Druhého vatikánského koncilu a snaží se v knize aplikovat.

4.5 Zohlednění dalších požadavků kladených na katechismy

A) Použitá terminologie a jazyk

V katechismu Věřím je použita teologická terminologie. Jazyk je pro čtenáře nemajícího teologické vzdělání těžko srozumitelný. Jednotlivé podkapitoly sice obsahují části, které jsou věnovány vysvětlení nových pojmů, ale i ty jsou vyloženy teologickou mluvou. Nenaplnuje požadavek předkládat křesťanské poselství oslovujícím a srozumitelným způsobem.²¹⁵

Autoři katechismu Dějiny spásy se snaží volit výrazové prostředky a oslovující styl blízký mladým lidem, kterým je kniha určena.²¹⁶ Kombinuje teologickou a běžnou mluvu. Na úskalí použitého stylu jsme již upozorňovali výše. Text je čtivý, požadavek srozumitelnosti naplňuje.

B) Pedagogické působení v katechismu

Pokud jde o pedagogické rysy v katechismu „je oprávněná otázka, zda oficiální katechismus má obsahovat výchovné prvky, nebo naopak zda se má omezovat pouze na naukovou syntézu a předkládat jenom prameny.“²¹⁷ Všeobecné direktorium pro katechizaci dále uvádí, že katechismus má

²¹⁵ Srov. VDK čl. 133.

²¹⁶ Tzn. mladým lidem v 70. letech 20. století.

²¹⁷ VDK čl. 132.

vykazovat pedagogické rysy a Boží pedagogiku, ale „otázky ryze metodologické jsou zpravidla úlohou jiných nástrojů.“²¹⁸ Boží pedagogika se vyznačuje těmito rysy: „nevýslovná dobrotivost, prozřetelnost a péče, sklánění se Boha k člověku“.²¹⁹ Do doby před Druhým vatikánským koncilem byla v katechismech skoro výlučně uplatňována metoda učení se z paměti. V 60. letech došlo k výraznému odklonění od této metody. Na IV. všeobecném zasedání biskupského synodu²²⁰ o katechezi zaznělo, aby se metoda učení se z paměti obnovila a byla opět jednou z metod používaných v katechezi správným způsobem. Této metody se dá využít při „učení nazpaměť Kristovým výrokům, důležitým biblickým citátům, desateru, Vyznání víry, liturgickým textům, základním modlitbám a zásadním věroučným pojmům...“²²¹ „Nejdůležitější je, aby texty, kterým se učí nazpaměť, byly postupně prohlubovány, aby se pochopil i jejich vnitřní obsah, aby se staly pramenem soukromého i společného křesťanského života.“²²² Texty, kterým se člověk má učit, mají být oslovující a nosné pro život. Je důležité, „aby zvolená metoda neztrácela vztah k zákonu, který je základní pro celý církevní život, a tím je věrnost Bohu a člověku v jedné a nedílné lásce.“²²³

Přestože se u zkoumané knihy nemůžeme nazvat oficiálními místními katechismy, zastavíme se u jejich zamýšleného pedagogického působení.

Katechismus Věřím vykazuje známky teologické příručky, je pro něj charakteristický popis a odborný výklad, někdy až encyklopedického stylu. Dodatek obsahuje text, který je pravděpodobně určen k naučení se z paměti. Na čtenáře kniha může působit formálně. Kniha nemá výraznější formační tendence, je spíše informativní. Co se týče použitých citací, někdy chybí odkaz na pramen, ze kterého bylo čerpáno. Není vhodná pro lidi

²¹⁸ VDK čl. 132.

²¹⁹ Srov. DV čl. 13.

²²⁰ Jenž se konalo v Římě v říjnu roku 1977.

²²¹ CT čl. 55.

²²² Tamtéž.

²²³ Tamtéž.

hledající a pro uvádění do křesťanství

Autoři knihy *Dějiny spásy* označují v předmluvě své dílo katechetickou příručkou. Cílem jejich pedagogického působení je provázet mladé lidi, žijící v nesvobodné společnosti, jejich hledáním odpovědí na životní otázky. Použitým stylem vstupují do vztahu se čtenářem a vybízejí: k dialogu s textem knihy; k tomu, aby čtenář hledal odpovědi ve svém nitru; k hledání odpovědi v dialogu s ostatními.²²⁴ V knize jsou také pasáže určené k naučení se zpaměti. Jsou zpracované metodou otázka - odpověď. Dalším požadavkem je to, aby se způsob předávání obsahu víry, který má být jen prostředkem, nestal nástrojem nějaké ideologie, či se nepovýšil na cíl. Metoda a forma předávání má vždy zůstat prostředkem, který slouží k lepšímu porozumění cílové skupině či člověku, kterému je určena. Nemá se stát překážkou porozumění ani diktátem.²²⁵ Proto je na závadu styl použitý v katechismu *Dějiny spásy*, který působí emotivně a někdo by jej mohl vnímat i jako manipulativní a přepjatý. Naopak velmi poutavě působí svědectví, která jsou v knize použita. Tím, že se odehrály nedávno, dodávají křesťanskému svědectví na aktuálnosti a přitažlivosti.

C) Ekumenismus

Katechismy mají vést k respektování druhých a souznít s touhou po jednotě křesťanů. Projevuje se to úctou a respektem vůči ostatním církvím; seznamováním věřících s ostatními církevními denominacemi nezaujatě; podporou vědomí, že i je si Kristus používá jako nástroje ke spáse. „Kromě toho mohou existovat mimo viditelné hranic katolické církve některé, ba mnohé a významné prvky a hodnoty, které společně budují a oživují církev: psané Boží slovo, život milosti, víra, naděje a láska i jiné vnitřní dary Ducha svatého a viditelné prvky. Všechny tyto věci, které pocházejí od Krista

²²⁴ Srov. *Dějiny spásy*, s. 8-9.

²²⁵ Srov. CT čl. 31.

a k němu vedou, právem patří k jedné Kristově církvi.²²⁶

V katechismu *Věřím* je téma ekumenismu zmíněno v podkapitole 10.2, a to velmi stručně. Zdůrazňuje potřebu jednoty. Odloučení se od církve či vyloučení ze společenství církve označuje autorka jako „smutné“.²²⁷ Označuje za důležitou snahu o smíření v rámci ekumenismu.²²⁸ Na konci podkapitoly ve vysvětlivkách apeluje na vzájemnou úctu. V uvedené citaci Katechismu katolické církve je zdůrazněno už existující spojení křesťanů různých denominací skrze Krista.²²⁹ V rámci katechismu se pak již ekumenismem nezabývá.

V katechismu *Dějiny spásy* se autoři věnují tématu ekumenismu ve 22. kapitole. Seznamují se čtenáře se vznikem Dekretu o ekumenismu a vysvětlují základní myšlenky ekumenického hnutí.²³⁰

Žádný z katechismů nevěnuje velký prostor ekumenické otázce, na druhou stranu toto téma úplně neopomíjí. V katechismech se neprojevuje žádný negativní či vyhraněný postoj vůči jiným církevním denominacím.

D) Vztah vědy a víry

„V každém katechismu má být velmi pečlivě vyjasněn vzájemný vztah víra - věda.“²³¹

V katechismu *Věřím* vzájemný poměr víry a vědy není zmíněn. Autorka se během celého výkladu drží pouze pohledu víry. Ani když se dotýká tématu stvoření, není zde zmíněno, že by byla biblická zpráva pouze obrazem a ne

²²⁶ UR čl. 3.

²²⁷ *Věřím*, s. 82.

²²⁸ Srov. tamtéž.

²²⁹ Srov. tamtéž, s. 86.

²³⁰ Srov. *Dějiny spásy*, s. 464.

²³¹ VDK čl. 133.

doslovným líčením stvoření. Autorka uvádí termín „šestého dne“ v uvozovkách, ale není zřejmé, zda je to kvůli citaci vyznání Izraelitů či zda tím chce naznačit, že časový údaj nemá brát čtenář doslovně.²³²

Autoři katechismu Dějiny spásy se tématem vztahu vědy a víry zabývají. Ukazují, že víra není v opozici proti rozumu. Rozumem lze dospět k existenci Boha a poznání řádu, který je vepsán do stvoření. Často uvádí výroky vědců, kteří se hlásí k víře v Boha. Dále vysvětlují, jak chápat Bibli, upozorňují na to, že mnohé pasáže jsou obrazem, podobenstvím, náboženským vyjádřením a ne přírodovědeckou příručkou. Konstatují, že věda má svá omezení a víra ji nepopírá, nýbrž přesahuje.

E) Vztah k Písmu svatému

„Je-li tedy být křesťan totéž jako vyjádřit souhlas Kristu, pak je třeba připomenout, že tento souhlas se děje na dvou úrovních: znamená jednak plně se oddat Božímu slovu a hledat v něm oporu, jednak však též snahu stále lépe chápat smysl tohoto Slova.“²³³

Autorka katechismu Věřím stručně seznamuje čtenáře s existencí Bible, s její vznikem, vnitřní strukturou. K práci s Písmem praví: „...je nutno číst Písmo svaté v tom smyslu, jak je čte církev, totiž ve světle její tradice a podle pokynů jejího učitelského úřadu. Boží slovo slyšíme především při mši svaté, kde je církev zvláštním způsobem zvěstuje a vykládá.“²³⁴ V katechismu není přiblížen způsob možné práce s Písmem, ani např. metoda rozjímání Božího slova. Na druhou stranu katechismus obsahuje hodně citací z Písma, či autorka alespoň stručně převypráví některé pasáže. To je někdy na škodu, protože tím vynechává některé podstatné myšlenky dané perikopy. V katechismu používá zkratky biblických knih, ale ty nejsou nikde vysvětleny, ani není uveden jejich

²³² Srov. *Věřím*, s. 22.

²³³ CT čl. 20.

²³⁴ *Věřím*, s. 15.

seznam. Chybí také vysvětlení toho, jak v Písmu pomocí odkazů hledat příslušné citace.

Autoři katechismu *Věřím* více vysvětlují, jak vnímat Boží slovo po stránce literární, historické i duchovní.²³⁵ Také uvádějí různé perikopy z Písma, ale více je vysvětlují. Navíc to činí pro čtenáře srozumitelnějším jazykem. Tomuto katechismu můžeme také vytknout, že nepřibližuje čtenáři, jakým způsobem má hledat citace v Bibli.

F) Církevní sociální učení

„Důležitým činitelem pro úpravu katechismu, ... , je sociální problematika. Inspirován sociální naukou církve bude katechismus schopen podávat kritéria, podněty a směry činnosti, které jasně ukazují křesťanskou přítomnost uprostřed této problematiky.“²³⁶

V katechismu *Věřím* se autorka sociální oblasti dotýká v kapitole věnované společenství svatých.²³⁷ Mluví o vzájemné rovnosti, lásce a významu vzájemné služby. V tomto společenství mají všichni stejné příležitosti. V jiné kapitole připomíná ohled a soucítění s nemocnými.²³⁸ Sociální oblasti se týkají také přikázání Desatera, která se týkají mezilidských vztahů, požadavku úcty k životu a respektování práv druhých.²³⁹ V následující části kapitoly se autorka zabývá tím, že bychom měli být bližním každému, kdo mě potřebuje.²⁴⁰ Můžeme konstatovat, že téma sociálního učení církve se v katechismu *Věřím* ve stručnosti objevuje.

Autoři katechismu *Věřím* často vybízejí čtenáře k tomu, aby se jeho víra

²³⁵ Srov. *Dějiny spásy*, s. 21-35.

²³⁶ VDK čl. 133.

²³⁷ Srov. *Věřím*, s. 95.

²³⁸ Srov. tamtéž, s. 136.

²³⁹ Srov. tamtéž, s. 156-159.

²⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 162.

projevovala i skutky v každodenním životě. V 25.kapitole je řečeno, že Kristovo království začíná již zde na zemi, křesťané se mají podílet na jeho budování. Například žitím bratrské lásky, poctivým plněním svých povinností. Uvádí, že církev „dává správné směrnice jak máme pracovat“.²⁴¹ Autoři citují Ježíšova slova o tom, kdo bude pozván do Božího království: ten, jehož život se projevoval skutky lásky. Ladění katechismu je v opozici vůči materialismu, snaží se ukazovat smysl lidského života a důstojnost lidské osoby. Neopomíná skutky, které dělal Ježíš pro druhé. Nepopírá správnost snahy o sociální spravedlnost, ale uvádí ji do správného kontextu. Avšak tématem sociální nauky církve se hlouběji nezabývá.

²⁴¹ Srov. *Dějiny spásy*, s. 557.

Závěr

Tato práce se zabývá základními úlohami katecheze a kritérii pro předkládání křesťanského poselství. Následuje obsahová analýza vybraných katechismů a zhodnocení, jakým způsobem jsou katechetická kritéria a zásady pro předkládání křesťanského poselství zohledněny v těchto katechismech. Podle názvů katechismů můžeme hned poznat, jakým způsobem se ubírá směr jejich výkladu.

Katechismus *Věřím* je katechetickým prostředkem, který není zaměřen k určité lokální kultuře a má univerzální charakter. Jeho vydavatelé mají za cíl rozšířit jej ve velkém nákladu a v mnoha jazycích. Jelikož neuplatňuje zásadu inkulturace, nemůžeme jej označit za místní katechismus. Katechismus je rozšířen také v České republice, církevní schválení obdržel od Kongregace pro klérus i od předsedy České biskupské konference, arcibiskupa Jana Graubnera. Katechismus tvoří pouhou syntézu Katechismu katolické církve. Může sloužit jako úvod do studia tohoto katechismu. Katechismus je tvořen zestručněným a převyprávěným obsahem Katechismu katolické církve. Ten však tvoří určité vademekum, normu pro učení víry. Jan Pavel II. prohlásil: „(Katechismus katolické církve) není určen k tomu, aby nahradil místní katechismy, ... Je určen k tomu, aby povzbuzoval a pomáhal v sestavování nových místních katechismů, které budou brát v úvahu rozmanitost poměrů a kultury, ale též pečlivě uchovají jednotu víry a věrnost katolickému učení.“²⁴² Vzhledem k tomu nemůžeme katechismus *Věřím* považovat za katechismus v pravém slova smyslu.²⁴³ To prokázala i analýza, která posuzovala, zda a jak jsou v daném katechismu uplatňovány zásady pro předávání křesťanského poselství. Z šesti hlavních zásad je uplatněna pouze první, jejímž cílem je růst v poznání.

²⁴² FD čl. 4d.

²⁴³ U obou rozebíraných děl v rámci celé diplomové práce používáme označení „katechismus“, i když z katechetického hlediska zvláště *Věřím* tento titul příliš nezasluhuje. Termín katechismus ve spojení s názvem díla v této práci vnímáme z obecné roviny, neboť tato díla jsou tak běžně označována, ne z hlediska naplnění obsahu tohoto termínu.

K tomu katechismus Věřím napomáhá, ale pouze na rovině rozumové. Navíc je zapotřebí při jeho používání doprovodný a vysvětlující výklad, neboť jeho terminologie je teologická a vyžaduje již určitou znalost tohoto jazyka. Na druhou stranu člověk, který má určité teologické vzdělání, bude vnímat značná zjednodušení probíraných témat. Co se týče hlavních kritérií pro předávání křesťanského poselství, ta je možno v katechismu nalézt, avšak jen na obecné úrovni. Mnohdy jsou pouze naznačena. Pokud od tohoto katechismu očekáváme nejen informace, ale i napomáhání vnitřní formaci, budeme zklamáni.

Katechismus Dějiny spásy se od katechismu Věřím značně liší: formou zpracování, jazykem, i přístupem ke čtenáři. Katechismus Dějiny spásy nemůžeme označit za oficiální katechismus, první vydání vzniklo v samizdatu v sedmdesátých letech 20.století pro místní slovenskou církev. Z velké části je v něm znát snaha o aktuálnost a inkulturaci, reaguje na problémy své doby a země, která prožívá období nesvobody a je pod vlivem komunistické a ateistické propagandy. Autoři se snaží o povzbuzení ve víře a ve vytrvalosti navzdory pronásledování. Projev autorů je emotivní, na někoho může působit až manipulativně. Postrádá však zášť vůči těm, ke kterým se staví do opozice. Autoři nejen seznamují s dějinami spásy, ale přinášejí i odpovědi na otázky, které musí napadat ty, kteří čelí demagogii a jsou vystaveni konfrontaci. Co se týče uplatněných zásad a kritérií, v katechismu je nalézáme aplikované ve větší míře, než u předchozího rozebíraného díla. Nejméně je uplatněna zásada vedoucí k liturgickému prožívání víry a ke kontemplaci. Pozitivně můžeme ohodnotit, kromě inkulturace, také formu zpracování. Autoři systematicky střídají různé styly - vyprávění, výklad, impulzy k diskuzi, myšlenky k zamyšlení, shrnutí určená k zapamatování. Dojem narušuje časté užívání úseků psaných velkým tiskacím písmem a množstvím vykřičníků.

Na závěr můžeme konstatovat, že je potřeba společného úsilí katechetů, teologů, pedagogů a dalších kompetentních osob, aby společně vytvořili

národní katechismus, který by byl hodný tohoto označení a uplatňoval stanovené nároky, na něj kladené.

Pro dnešní dobu je zapotřebí díla, které by bylo určené také pro hledající, bylo dostatečně srozumitelné pro toho, kdo nezná křesťanskou terminologii či má zkreslené představy o Bohu a o životě s Ním. Mnohá díla mohou shledání s Bohem spíše oddalovat, než mu otevírat cestu. A je smutné, pokud těmi, kdo druhým kladou překážky, jsou křesťanská díla či my sami.

Seznam použitých pramenů a literatury

1. Text Bible

Bible. Písmo svaté Starého i Nového zákona (včetně deuterokanonických knih).
Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1995.
ISBN 80-85810-08-5.

2. Dokumenty magisteria

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 603 s. ISBN 80-7192-467-9

JAN PAVEL II. *Catechesi tradendae* (16. října 1979). V češtině publikováno pod titulem *Katecheze v církvi*. Řím - Velehrad: Křesťanská akademie, 1982, 66 s. (CT).

JAN PAVEL II. *Fidei depositum*. (11. října 1992). V češtině publikováno v rámci *Katechismu katolické církve*.

Katechismus katolické církve. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 817 s. (KKC) ISBN 80-7192-488-1

3. Prameny

BECKOVÁ ELEONORE. *Věřím - Malý katolický katechismus*. Königstein: Kirche in Not, 2007, 208 s.

Katechetické ústředí slovenských salesiánů. *Dějiny spásy*. Vydání na Moravě a v Čechách prvé. Český Těšín: Katolické nakladatelství COR JESU, 1991, 592 s. ISBN 80-900746-4-2

Kongregace pro klérus. *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, 240 s.

4. Použitá literatura

ALBERICH, Emilio. DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha, Portál, 2008,

216 s. ISBN 978-80-7367-382-6

DŘÍMAL, Ludvík. *Katecheze jako výchova víry*. Olomouc, Matice cyrilometodějská, 2002, 44 s. ISBN 80-7266-122-1

HAVRÁNEK, Bohuslav. . JEDLIČKA, Alois. *Stručná mluvnice česká*. Praha, Fortuna, 1998, 248 s. ISBN 80-7168-555-0

Seznam zkratek

atd.	a tak dále
CT	Catechezi tradendae
čl.	článek
mj.	mimo jiné
např.	například
s.	strana
srov.	srovnej
sv.	svatý
tj.	to je
tzv.	tak zvaný (á/é)
vat.	vatikánský
VDK	Všeobecné direktorium pro katechizaci

Zkratky biblických knih:

J	Jan
Kol	Koloským
Lk	Lukáš
Mk	Marek
Mt	Matouš
Sk	Skutky apoštolů

Latinské zkratky koncilních dokumentů jsou uvedeny podle přehledu na straně 27 in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2002
/DV, GS, ChD, UR/